

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ROMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

PROBLEMATIKA VÝUKY VÝSLOVNOSTI ŠPANĚLŠTINY:

VÝSLOVNOST FRIKATIV U ČESKÝCH STUDENTŮ

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Šmídová, Ph.D.

Autorka práce: Adéla Tonarová

Studijní obor: Španělský jazyk se zaměřením na vzdělávání pro střední školy

Ročník: 4.

2024

Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Plzni dne 15. dubna 2024

Adéla Tonarová

Anotace

Tato práce se zabývá problematikou výuky výslovnosti španělštiny na českých školách se zaměřením na grafémy *c* (před vokály *e, i*), *z* a *s* ve španělštině a s nimi spojené výslovnostní jevy systém rozlišující */θ/* a */s/*, *seseo* a *ceceo*. Práce především zjišťuje, jakých výslovnostních chyb se čeští studenti často dopouští u vybraného jevu a analyzuje příčiny těchto chyb. Úvodní část se věnuje správné artikulaci těchto grafémů ve španělštině a vysvětluje spjaté výslovnostní jevy. Dále jsou rozebrány úrovně výslovnosti podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky (SEERR) a kurikulárního plánu s názvem *Plan curricular del Instituto Cervantes*. Následně je provedena analýza výslovnosti dvaceti českých středoškolských studentů s důrazem na vybraný jev. Dále práce zkoumá odpovědi vysokoškolských studentů týkající se výuky španělské výslovnosti na institucích, které navštěvovali před vysokoškolským studiem. Výsledky výzkumu jsou poté srovnány s požadavky stanovenými v kurikulárních dokumentech. Na závěr jsou navržena cvičení pro odstranění výslovnostních chyb.

Klíčová slova: fonetika; fonologie; výslovnost; španělština; výuka cizích jazyků

Annotation

The Issue of Teaching Spanish Pronunciation: Pronunciation of Fricatives by Czech Students

This thesis investigates the issue of teaching Spanish pronunciation in Czech educational settings, with a particular focus on the graphemes *c* (preceding the vowels *e*, *i*), *z*, and *s* in Spanish, along with associated pronunciation phenomena: the differentiation between /θ/ and /s/, *seseo*, and *ceceo*. Primarily, it identifies common pronunciation errors made by Czech students in the selected phenomenon and analyses the underlying causes of these errors. The introductory part explains the correct articulation of these graphemes in Spanish and the associated pronunciation phenomena. Furthermore, it informs about pronunciation levels based on the Common European Framework of Reference for Languages (CERF) and *Plan curricular del Instituto Cervantes*. Subsequently, the thesis provides a detailed description and analysis of research conducted on the Spanish pronunciation of twenty Czech high school students, focusing on the selected phenomenon. Moreover, the thesis examines responses of university students concerning the teaching of Spanish pronunciation in the educational institutions they attended prior to university enrolment. The research results are then compared with the requirements set in the curriculum documents. Finally, the thesis proposes some exercises to eliminate pronunciation errors.

Key words: phonetics; phonology; pronunciation; Spanish; foreign language teaching

Poděkování

Ráda bych vyjádřila vděk vedoucí mé práce Mgr. Markétě Šmídové, Ph.D. za její vstřícnost, trpělivost a cennou zpětnou vazbu, která byla plná užitečných rad. Dále děkuji všem, kteří byli ochotni mi pomoci s výzkumem.

Obsah

Úvod	8
1 Fonetika a fonologie	10
1.1 Fonetická a fonologická transkripce	11
1.2 Samohlásky (vokály)	13
1.3 Souhlásky (konsonanty)	13
1.3.1 Klasifikace souhlásek podle místa artikulace	14
1.3.2 Klasifikace souhlásek podle způsobu artikulace.....	15
1.3.3 Klasifikace souhlásek podle činnosti hlasivek	16
1.3.4 Klasifikace souhlásek podle činnosti měkkého patra	16
1.4 Analýza mluvené řeči pomocí spektrogramu a oscilogramu.....	16
2 Výslovnost frikativních fonémů /θ/ a /s/.....	18
2.1 Výslovnost fonému /θ/.....	18
2.2 Výslovnost fonému /s/	19
3 Realizační fenomény.....	21
3.1 Systém rozlišující /θ/ a /s/	21
3.2 <i>Seseo</i>	21
3.3 <i>Ceceo</i>	22
3.4 Oblasti, kde se vyskytuje rozlišující systém, <i>seseo</i> a <i>ceceo</i>	23
4 Porovnání s češtinou	26
4.1 Grafém <i>c</i>	26
4.2 Grafém <i>z</i>	26
4.3 Grafém <i>s</i>	27
5 Časté chyby a tendence českých studentů s ohledem na výslovnost grafémů <i>c</i> , <i>z</i> a <i>s</i> ve španělštině	27
5.1 Faktory ovlivňující, zda si mluvčí osvojí rozlišující systém, <i>seseo</i> nebo <i>ceceo</i>	29
5.1.1 Informovanost o varietách španělštiny a o realizačních fenoménech	30
5.1.2 Postoje studentů k různým varietám španělštiny	30
5.1.3 Místo výuky a okolí.....	33
5.1.4 Zájmy a potřeby žáků	33
6 Výuka španělštiny v České republice.....	34
6.1 Úrovně výslovnosti podle Rámcových vzdělávacích programů (RVP) a Společného evropského referenčního rámce pro jazyky (SEERR).....	34
6.2 Úrovně výslovnosti podle <i>Plan curricular del Instituto Cervantes</i>	36
7 Výzkum: analýza výuky výslovnosti na českých školách	38
7.1. Úvod do výzkumu.....	38

7.2 Popis výslovnosti studentů bilingvní sekce	39
7.3 Popis výslovnosti studentů studujících španělštinu mimo bilingvní sekci.....	45
7.4 Celkové výsledky výzkumu	49
7.4.1 Výslovnost grafému s	49
7.4.2 Výslovnost grafému c	50
7.4.3 Výslovnost grafému z	53
7.5 Analýza odpovědí na dotazník vyplněný vysokoškolskými studenty.....	54
7.6 Závěr výzkumu.....	58
8 Korektivní fonetická cvičení zaměřená na grafémy c, z a s ve španělštině.....	59
Závěr.....	63
Resumen.....	64
Seznam literatury	68

Úvod

Výuka španělské výslovnosti na českých školách může být často podceňovaná ve srovnání s výukou jiných cizích jazyků. Obecně lze říct, že španělština má ve většině případů pro výslovnost stanovená pravidla, a na rozdíl od jiných jazyků se její výslovnost poměrně blíží psané formě. To znamená, že výslovnost slova můžeme většinou snadno odvodit na základě jeho psané formy. Tato skutečnost může mezi studenty a učiteli španělského jazyka vytvářet mylný dojem, že rozdíly mezi španělskou a českou výslovností nejsou nijak výrazné, a proto není nutné věnovat výuce výslovnosti tolik pozornosti. Jak bude později vysvětleno, podceňování výuky výslovnosti od samého začátku studia jazyka může způsobit, že si uživatelé jazyka výslovnostní chyby zafixují a později se pro ně stávají těžko odstranitelnými.

Vzhledem k tomu, že fonetika je rozsáhlý obor a čeští studenti španělštiny se mohou dopouštět více výslovnostních chyb, je nezbytné se v této práci zaměřit na konkrétní fonetický jev. Práce se bude soustředit na výslovnost fonémů a alofonů, které jsou reprezentovány grafémy *c*, *z* a *s* ve španělštině. Tuto volbu jsme učinili z několika důvodů. Výslovnost těchto grafémů ve španělštině může být pro české studenty problematická, zejména proto, že jsou reprezentovány odlišnými fonémy než v češtině, a navíc zahrnují fonémy, které v češtině neexistují. Dalším problémem může být fakt, že tyto grafémy mají různé výslovnostní varianty v různých oblastech španělsky mluvících zemí, což si studenti často neuvědomují, pokud nemají dostatečné informace o těchto rozdílech.

Cílem této práce je identifikovat chyby, kterých se čeští studenti často dopouštějí při výslovnosti grafémů *c*, *z* a *s* ve španělštině, analyzovat příčiny těchto chyb a navrhnout způsoby, jak jim předejít a případně je odstranit. Účelem je umožnit českým studentům španělštiny vyjadřovat se přirozeněji, zlepšit kvalitu jejich výslovnosti a usnadnit zpracování jejich řeči.

V první kapitole práce jsou vysvětleny základní pojmy z fonetiky a fonologie. V dalších dvou kapitolách se zaměřujeme na správnou artikulaci grafémů *c*, *z* a *s* ve španělštině a na výslovnostní jevy systém rozlišující /θ/ a /s/, *seseo* a *ceceo*, včetně jejich rozšíření ve španělsky mluvících zemích. Pro srovnání španělského a českého fonetického systému uvádíme ve třetí kapitole i artikulaci grafémů *c*, *z* a *s* v češtině.

V této části se opíráme především o publikace Čermáka (2005 a 2015), Krčmové (2008) a Clegga a Failse (2017).

Pátá a šestá kapitola se věnují častým chybám a tendencím českých studentů s ohledem na vybraný jev. Vycházíme především ze článků Čermáka a Černíkovské (2016), Svetozarovové (2020 a 2021), Morena Fernández (2001) a Andiánové Herrerové (2008). Šestá kapitola rozebírá úroveň výslovnosti podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky (SEERR) a kurikulárního plánu *Plan curricular del Instituto Cervantes*.

V sedmé kapitole prezentujeme výzkum rozdělený do dvou částí. Nejprve je proveden výzkum, který se zaměřuje na výslovnost grafémů *c*, *z* a *s* ve španělštině u českých mluvčích studujících jak v bilingvní sekci, tak mimo ni. Pro znázornění výslovnosti mluvčích je využita fonetická transkripce a v některých případech i analýza řeči pomocí spektrogramu a oscilogramu s využitím softwaru Praat. Dále jsou zkoumány odpovědi na dotazník vyplněný českými vysokoškolskými studenty, který zjišťuje jejich informovanost o španělských výslovnostních jevech během jejich předchozího studia. V poslední kapitole navrhujeme korektivní fonetická cvičení se zaměřením na zvolený jev. Cvičení vycházejí z prací Sáncheze a Matilly (1974) a Rodríguez Prieta (2015).

1 Fonetika a fonologie

Jelikož se tato práce věnuje tématům z fonetiky a fonologie, je potřeba nejdříve vysvětlit předmět studia těchto dvou disciplín a uvést základní pojmy spojené s fonetikou a fonologií.

Fonetika a fonologie jsou lingvistické disciplíny zabývající se zvukovou stránkou jazyka (Bartoš, 1999: 7). Obě disciplíny „*jsou velmi úzce spjaté a jedna využívá výsledků druhé*“ (Králová-Kullová, 1992: 5). Fonetika studuje artikulační, akustickou a auditivní stránku zvuků. Dohromady se věnuje v rámci artikulační fonetiky způsobu tvoření zvuků z fyziologického hlediska (Krčmová, 2008: 39). Jak akustická, tak auditivní fonetika se zaměřují „*na výsledný signál lidské řeči bez ohledu na artikulační mechanismy, jimiž byl vytvořen*“ (Krčmová, 2008: 72). Akustická fonetika se zabývá tím, jak se hlásky dostávají k posluchači. Především se zajímá o to, jakým způsobem se zvuk přenáší přes zvukové vlny (Čermák, 2005: 30, 31). Akustická fonetika zkoumá zvukový signál objektivně a do detailů pomocí přístrojů (Krčmová, 2008: 72). Auditivní nebo percepční fonetika se zabývá vnímáním zvuku posluchačem a především studuje, jakým způsobem se zvukové vlny přenáší do sluchového ústrojí (Čermák, 2005: 39). Auditivní fonetika provádí analýzu řeči pomocí sluchu člověka, není proto tak přesná jako analýza akustické fonetiky, jelikož sluchové vnímání může být ovlivněno subjektivní percepcí člověka (Krčmová, 2008: 72).

Fonologie se zabývá zvukovou stránkou jazyka z hlediska funkce, kterou mají zvuky v systému jazykové komunikace (Králová-Kullová, 1992: 9). Fonologie využívá poznatky z fonetiky, ale zabývá se pouze funkcí zvuků. Základní jednotkou fonologie je foném, nejmenší a dále nedělitelná jednotka zvukové stránky jazyka, která nemá sama o sobě význam, ale dokáže rozlišovat význam vyšších jazykových jednotek (Čermák, 2005: 145, 146). Jako příklad můžeme uvést slova *beso* /'beso/ a *peso* /'peso/. Tato slova se odlišují pouze jedním fonémem, /b/ a /p/, ale i tak mají naprosto odlišný význam. Foném je tedy funkční jednotka, jelikož dokáže rozlišovat význam vyšších jednotek.

Důležitým fonologickým pojmem je distinktivní rys. Distinktivní rys je jedna (většinou artikulační) vlastnost fonému, která od sebe odlišuje dva fonémy, a tím pak rozlišuje i význam vyšších jednotek (Krčmová, 2008: 129). Například ve slovech *beso* a *peso* se fonémy /b/ a /p/ odlišují jedním distinktivním rysem, kterým je činnost

hlasivek: /b/ je znělé a /p/ je neznělé. Na základě distinktivního rysu vznikají fonologické protiklady neboli opozice, které se objevují, když: „fonémy se od sebe liší nejméně jednou fonologicky relevantní vlastností a vytvářejí tak mezi sebou systém opozic“ (Čermák, 2005: 149). Fonémy /b/ a /p/ jsou proto v opozici, jelikož se odlišují jen jedním distinktivním rysem, který je fonologicky relevantním rozdílem, protože dokáže rozlišit význam slov (Čermák, 2015: 189). Slova *beso* a *peso* jsou tzv. minimálním párem, což jsou ve fonologii dvě slova, která se liší pouze jedním fonémem (Clegg, Fails, 2017: 109).

Jak jsme již zmínili, základní jednotkou fonologie je foném. Základní jednotkou fonetiky je alofon, který můžeme definovat jako variantu fonému nebo různé realizace fonému. Oproti fonému, alofon nerozlišuje význam slov (Bartoš, 1999: 13). Jako příklad můžeme uvést dva alofony, okluzivu [b] a aproximantu [β], varianty fonému /b/, které se odlišují způsobem artikulace. Jejich použití záleží na pozici ve slově: okluzivu [b] použijeme na začátku mluvního taktu po pauze a také pokud se nachází za nasálou, například *en Barcelona* [ẽmbarθe'lona]. Aproximantu [β] použijeme uprostřed mluvního taktu, kromě situace, kdy se nachází za nasálou, například *de Barcelona*: [deβarθe'lona] (Čermák, 2015: 99, 100). Vlastnosti zvuků, které od sebe rozlišují alofony [β] a [b], nejsou distinktivním rysem a nejsou fonologicky relevantní, protože nepřinášejí rozdíl ve významu slov (Čermák, 2005: 147).

1.1 Fonetická a fonologická transkripce

Zvuková a psaná forma jsou spjaty: psaná forma má vždy za úkol zachytit tu zvukovou (Čermák, 2005: 13). Grafická forma, kterou se zabývá ortografie, využívá abecedu a její základní jednotkou je grafém (Clegg, Fails, 2017: 109). Pro zachycení zvukové stránky jazyka ale není dostačující, protože nedokáže zachytit všechny rysy zvukové podoby (Čermák, 2005: 13). Jeden grafém se může vyslovovat více způsoby, například grafém *c* má ve španělštině tři možné výslovnostní varianty: velára /k/, interdental /θ/ a alveolára /s/. Také je důležité zmínit, že mezi výslovností a pravopisem neexistuje symetrie: jeden grafém ne vždy odpovídá jednomu zvuku (Čermák, 2005: 19). Například slovo *querer* obsahuje v psané formě šest grafémů, ale ve zvukové formě jen pět zvuků: [ke'rer]. Z těchto důvodů se pro zachycení zvukové stránky jazyka používá fonetická a fonologická transkripce.

Fonetická transkripce se řídí základním principem: jedné hlásce odpovídá jeden znak a jednomu znaku odpovídá jedna hláska (Čermák, 2005: 19). Pro přepis výslovnosti se používají hranaté závorky, jako například u slova [aβ'lar]. Fonetická transkripce zapisuje alofony neboli varianty fonému, které nemění význam slov. Fonetická transkripce je tedy přesnější, jelikož zahrnuje veškeré vlastnosti zvuků, i takové, které jsou pro význam slov nerelevantní (Clegg, Fails, 2017: 145).

Fonetická transkripce se také soustředí na to, jakým způsobem se hlásky ovlivňují v souvislé řeči. V souvislé řeči často nastává asimilace, což je fonetický proces, během kterého je zvuk ovlivněn vlastnostmi sousedních zvuků. Prvním druhem asimilace je regresivní asimilace, kdy je první zvuk v souvislé řeči ovlivněn následujícím zvukem (Clegg, Fails, 2017: 181, 182). Například ve slově *hongo*: ['ŋgo] alofon [g] ovlivňuje předchozí alofon [ŋ] místem artikulace a namísto alveolárně se vyslovuje velárně. Opakem je progresivní asimilace, během které první hláska ovlivní následující (Clegg, Fails, 2017: 183).

Oproti fonetické transkripci, fonologická transkripce přepisuje základní způsob výslovnosti, k transkripci využívá fonémy a označuje se šikmými závorkami: /.../. Nezaznamenává vlastnosti zvuků, které nejsou pro fonologii relevantní, tedy takové vlastnosti, které nemění význam slov (Clegg, Fails, 2017: 145).

Důležitým fenoménem ve fonologické transkripci je neutralizace. „*La neutralización se define como la pérdida de oposición entre dos o más fonemas*”¹ (Clegg, Fails, 2017: 276). Na základě neutralizace vznikají tzv. archifonémy. Jedná se o fonémy, které původně byly v opozici, ale kvůli neutralizaci opozici ztratily. Použití jednoho nebo druhého fonému nemění význam slova, proto se společně sloučí v archifoném. Neutralizace nastává většinou jen v určitých pozicích slova a ve fonologické transkripci se označuje velkým písmenem (Clegg, Fails, 2017: 276, 277). Jako příklad můžeme uvést vibranty /r/ y /r/, které jsou v opozici a odlišují se způsobem artikulace. Na konci slabiky ale tato opozice přestane platit a tyto dva fonémy se sloučí v archifoném /R/, jelikož, ať už v této pozici použijeme /r/ nebo /r/, význam slova se nemění. Slovo *hablar* bychom ve fonologické transkripci tedy přepsali jako /ab'laR/ (Clegg, Fails, 2017: 280).

¹ „*Neutralizace se definuje jako ztráta opozice mezi dvěma nebo více fonémy.*“ (vlastní překlad)

V dnešní době je nejrozšířenější abeceda Mezinárodní fonetické asociace IPA (International Phonetic Alphabet), kterou používáme i v této práci. Také existuje španělská varianta transkripce RFE podle časopisu *Revista de Filología Española* (Čermák, 2005: 20).

1.2 Samohlásky (vokály)

Samohlásky jsou hlásky, při jejichž artikulaci je mluvní ústrojí otevřené a vzduch má volný průchod, jelikož nenachází při výslovnosti žádnou překážku (strikturu) (Čermák, 2015: 53). Ve španělštině mohou být samohlásky jako jediné jádrem slabiky a mohou tvořit slabiku i samy o sobě (Bartoš, 1999: 20). „Z hlediska fonetiky jsou charakterizovány největší otevřeností artikulačních orgánů, nejvyšší frekvencí vibrace hlasivek a v důsledku toho i nejvyšší znělostí.“ (Králová-Kullová, 1992: 9). Ve španělštině existuje pět vokalických fonémů: /a/, /e/, /i/, /o/, /u/. Samohlásky se dělí za prvé podle vertikálního pohybu jazyka na: přední, střední a zadní, a za druhé z hlediska horizontálního pohybu jazyka na: vysoké/zavřené, středové a nízké/otevřené (Čermák, 2005: 64).

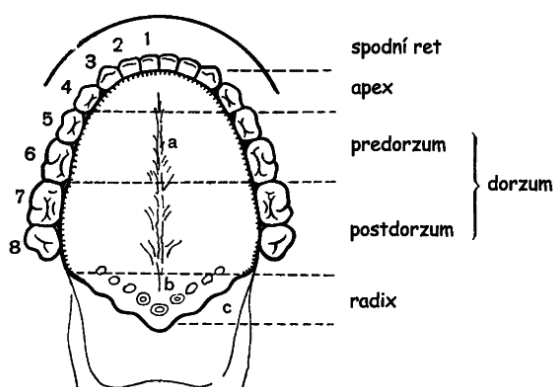
Samohlásky mají i fonologicky nerelevantní vlastnosti: otevřenost/zavřenost, která se rozlišuje podle velikosti čelistního úhlu a může se měnit podle vertikálního postavení jazyka. Další vlastností je labializace neboli aktivní činnost rtů, která nastává u samohlásek /o/ a /u/. Dále se rozlišuje kvantita neboli délka artikulace a orálnost/nasálnost (Krčmová, 2008: 57, 58). Samohlásky ve španělštině se také odlišují podle toho, zda jsou součástí přízvučné nebo nepřízvučné slabiky. Přízvuk je ve španělštině fonologicky relevantní, jelikož dokáže měnit význam slov, například u slov *hablo* [a'βlo] a *habló* [a'βlo] (Clegg, Fails, 2017: 849).

1.3 Souhlásky (konsonanty)

Oproti vokálům, konsonanty jsou „hlásky tvořené pomocí překážek, striktur“ (Krčmová, 2008: 53). Při jejich artikulaci výdechový proud tedy nemá volný průchod, jelikož se mu do cesty staví překážka. Ve španělštině existuje celkem 19 konsonantických fonémů, které se mohou klasifikovat podle různých kritérií (Čermák, 2015: 91).

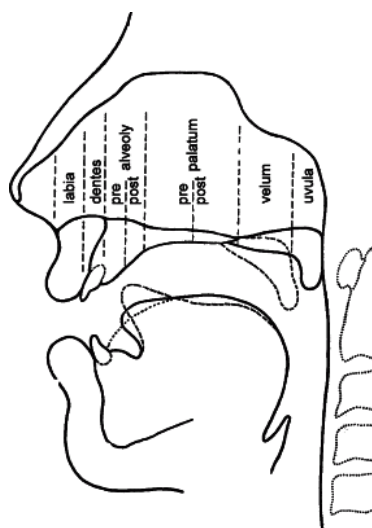
1.3.1 Klasifikace souhlásek podle místa artikulace

Klasifikace souhlásek podle místa artikulace se soustředí na potřebné artikulační orgány pro vytvoření zvuku. Pro výslovnost jsou většinou potřeba alespoň dva artikulační orgány (Clegg, Fails, 2017: 173). Artikulační orgány mohou být buď aktivní nebo pasivní, přičemž aktivní artikulační orgány jsou ty, které se při výslovnosti pohybují. Řadíme mezi ně dolní čelist, hlasivky, měkké patro (velum), rty a jazyk (Krčmová, 2008: 47). Zvláště důležitým artikulačním orgánem je jazyk, jehož různé části mohou být při výslovnosti zapojeny. Jazyk se skládá z těchto částí: hrot – apex, hřbet – dorzum (a jeho přední a zadní část) a kořen jazyka – radix (nejzadnější část) (Krčmová, 2008: 48).

Obrázek 1 Fonetické dělení jazyka (Krčmová, 2008: 48)

Pasivní artikulační orgány se během artikulace nepohybují. Řadíme mezi ně zuby (konkrétně řezáky), alveoly (dásně), které se dělí na přední (prealveoly) a zadní (postalveoly), palatum (tvrdé patro), které se dělí na přední (prepalatum) a zadní (postpalatum), velum (měkké patro) a uvula (čípek) (Krčmová, 2008: 51).

Obrázek 2 Fonetické dělení patra (Krčmová, 2008: 52)

Velum může být klasifikováno jako aktivní nebo pasivní orgán v závislosti na tom, zda se při artikulaci pohybuje či nikoliv. Měkké patro, známé také jako velum, funguje jako aktivní orgán, když mění svoji polohu při artikulaci nosních a ústních hlásek. Při výslovnosti ústních hlásek uzavírá průchod vzduchu do nosní dutiny, zatímco při artikulaci nosních hlásek se velum spustí dolů, aby umožnilo průchod vzduchu i do nosní dutiny. Měkké patro přechází do role pasivního orgánu, když se ho dotýká nebo se k němu přibližuje jazyk, který je v roli aktivního orgánu (Čermák, 2015: 27).

Krčmová (Krčmová, 2008: 51) zařazuje rty mezi pasivní i aktivní orgány, zatímco Čermák řadí rty pouze do aktivních orgánů (Čermák, 2015: 26, 27). Při výslovnosti bilabiálních souhlásek, které vznikají spojením horního a dolního rtu, plní rty roli aktivního artikulačního orgánu. Také mohou sloužit jako aktivní orgán při artikulaci labiodentálních souhlásek, které se vytvářejí kontaktem spodního rtu a horních zubů. Rty také mohou ovlivnit artikulaci hlásek změnou svého tvaru. Mohou být zapojeny do procesu labializace (zaokrouhlování), kde dochází ke zmenšování ústního otvoru nebo do zaostřování, kdy se koutky rtů protahují do stran (Krčmová, 2008: 48).

1.3.2 Klasifikace souhlásek podle způsobu artikulace

Souhlásky lze dále klasifikovat podle způsobu artikulace, kde se zaměřujeme na to, jakým způsobem vzduch vychází při tvorbě zvuku a zda je překážka částečná nebo úplná (Clegg, Fails, 2017: 171). Při artikulaci souhlásek může nastat úplný závěr, při kterém je průchod vzduchu na okamžik zcela uzavřen. Tyto souhlásky se označují jako závěrové. Naopak, pokud vzduch proudí bez uzavření a mezi artikulačními orgány vzniká různě široká úžina, hovoříme o úžinových souhláskách (Čermák, 2005: 55).

Ve španělštině existuje celkem sedm způsobů artikulace souhlásek (Clegg, Fails, 2017: 171). Prvním typem jsou okluzivy neboli závěrové souhlásky, při jejichž artikulaci dochází k úplnému závěru. Dále rozlišujeme frikativy, které jsou charakteristické vytvořením úzké úžiny a přítomností šumu. Dalším typem jsou aproximanty, které se od frikativ odlišují širší úžinou a absencí šumu. Souhlásky laterální nebo bokové jsou také charakteristické vytvořením úžiny, vzduch ale neprochází středem nýbrž po jedné nebo obou stranách. Dalším typem jsou souhlásky polozávěrové neboli afrikáty, které se vyznačují kombinací okluzivy a frikativy. Při artikulaci afrikát tedy nejdříve nastane úplný závěr a poté vzduch projde úzkou úžinou. Nakonec rozlišujeme vibranty, pro které je typické střídavé přerušování a uvolňování cesty výdechového proudu, díky čemuž

vzniká opakovaný počet kmitů. Posledním typem jsou verberanty, které se vyznačují rychlým uzavřením a otevřením dvou artikulačních orgánů (Čermák, 2015: 54–59).

1.3.3 Klasifikace souhlásek podle činnosti hlasivek

Podle činnosti hlasivek dělíme souhlásky na znělé a neznělé. Odlišují se tím, že při artikulaci znělých hlásek hlasivky kmitají a jsou blízko od sebe, zatímco při výslovnosti neznělých hlásek hlasivky nekmitají a jsou od sebe vzdáleny (Králová-Kullová, 1992: 7). Činnost hlasivek může být často distinktivním rysem, například rozdíl mezi fonémy /p/ a /b/ spočívá v činnosti hlasivek, přičemž první zmíněná souhláska je neznělá a druhá znělá.

1.3.4 Klasifikace souhlásek podle činnosti měkkého patra

Podle činnosti měkkého patra se hlásky rozdělují na ústní (orální) a nosové (nasální). Při výslovnosti ústních hlásek je měkké patro zdviženo a znemožňuje tak průchod vzduchu do nosní dutiny. Naopak při artikulaci nosních hlásek je měkké patro spuštěno dolů, což umožňuje průchod vzduchu jak do ústní, tak do nosní dutiny (Králová-Kullová, 1992: 7). Ve španělštině existují pouze tři nasální fonémy: /m/, /n/ a /ɲ/ (Bartoš, 1999: 38).

1.4 Analýza mluvené řeči pomocí spektrogramu a oscilogramu

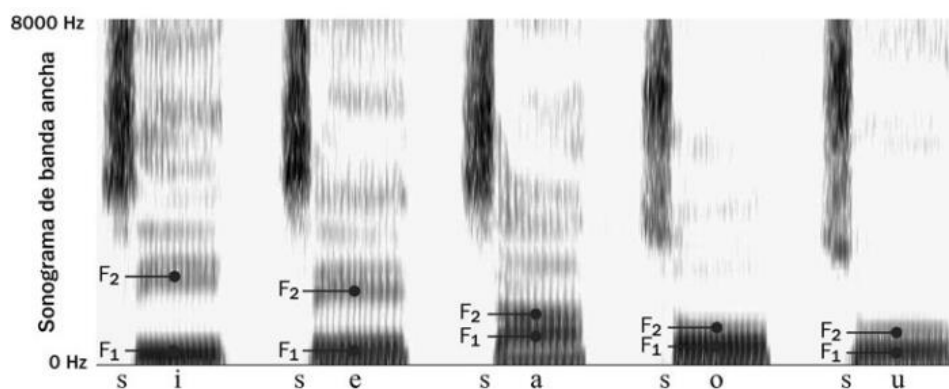
V této práci budeme později používat spektrogram a také oscilogram k posouzení výslovnosti českých studentů španělštiny. Nejprve proto vysvětlíme, jak analýza výslovnosti pomocí spektrogramu a oscilogramu probíhá.

Spektrální analýza se realizuje pomocí spektrogramu, což je grafické zobrazení akustických vlastností zvuků. Spektrogram zobrazuje frekvenci v hertzech (Hz) na svislé ose, přičemž vyšší frekvence odpovídají vyšším tónům (Correa Duarte, 2014: 25), (Krčmová, 2008: 73). Čas je zobrazen na vodorovné ose. Časová stupnice spektrogramu odpovídá délce nahrávky, proto lze zjistit, s jakou hláskou je určitá část spektrogramu spojena (Praat, 2007, online). Intenzita zvuku je vyjádřena v odstínech šedé barvy: tmavší části znamenají vyšší intenzitu a světlejší nižší intenzitu (Praat, 2007, online). Intenzita je měřena v decibelech (dB) a odráží, kolik energie je vloženo do zvuku, což ovlivňuje jeho hlasitost. Čím vyšší má zvuk intenzitu, tím hlasitěji ho slyšíme (Krčmová, 2008: 73).

Pro správné určení hlásek ve spektrogramu musíme být obeznámeni s jejich akustickými vlastnostmi. Rozlišování zvuků spočívá v kombinaci rezonancí, která vede k akumulaci zvukové energie v určitých tónových pásmech. Formanty jsou pásma zvýšené zvukové energie, které se objevují u zvuků v různých frekvencích a pomáhají nám od sebe rozlišovat samohlásky a některé souhlásky (Correa Duarte, 2014: 38), (Krčmová, 2008: 79).

Frikativy se vyznačují trvalým šumem, navazujícím na předchozí zvuky souvisle, delším časovým průběhem a soustředění energie do vyšších frekvencí. Naopak pro okluzivy je charakteristické nejprve přerušení výdechového proudu a poté exploze, také kratší časový průběh a soustředění energie do nižších frekvencí. Afrikáty kombinují vlastnosti okluziv a frikativ, začínají tedy krátkým přerušením vzduchového proudu a končí šumem typickým pro frikativy (Krčmová, 2008: 86).

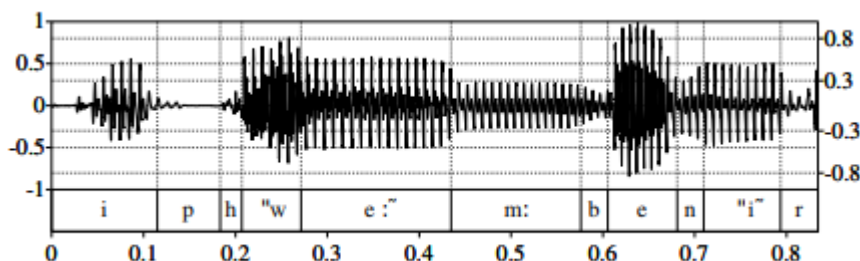
Je potřeba dodat, že v souvislé řeči se mohou hlásky vzájemně ovlivňovat a modifikovat své akustické vlastnosti. To může především ovlivnit některé souhlásky, jejichž časové trvání je natolik krátké, že nemohou být plně zvukově realizovány (například neznělé exploziv). Souhlásky často mohou ovlivňovat okraje formantů, například v blízkosti alveolárních souhlásek se okraje formantů zvyšují (Krčmová, 2008: 86, 87).

Obrázek 3 Příklad spektrogramu (Clegg, Fails, 2017: 223)

Oscilogram rovněž graficky znázorňuje akustické vlastnosti zvuků pomocí zvukových vln. Z těchto vln lze vyčíst amplitudu a frekvenci zvuků, které spolu s pravidelností zvukových vln umožňují rozlišovat některé zvuky v daném jazyce. (Correa Duarte, 2014: 63, 64). Základní klasifikace zvuků podle charakteru zvukových vln rozlišuje zvuky s pravidelným průběhem (tóny) a s nepravidelným průběhem (šumy), přičemž existují i zvuky, které kombinují složku tónovou a šumovou (Krčmová, 2014:

73). Frikativy jsou šumové souhlásky, proto je pro ně charakteristická nepravidelnost zvukových vln (Krčmová, 2014: 86). Rozlišení mezi znělými a neznělými souhláskami pomocí oscilogramu je možné díky přítomnosti laryngálního hlasu u znělých souhlásek, který vzniká vibrací hlasivek. Z tohoto důvodu mají znělé souhlásky částečně tónovou složku, což vede k pravidelnějším zvukovým vlnám na oscilogramu (Krčmová, 2008: 86, 77).

Obrázek 4 Příklad oscilogramu (Correa Duarte, 2014: 64)

2 Výslovnost frikativních fonémů /θ/ a /s/

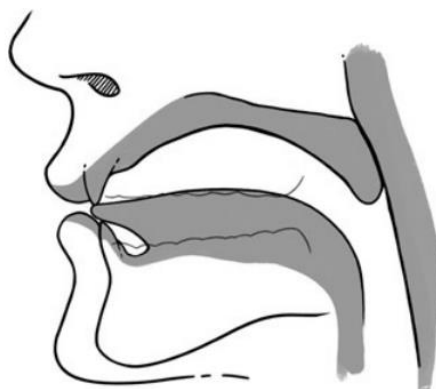
V této části se zaměříme na frikativy. Jak již bylo zmíněno, při artikulaci frikativních fonémů není proudění vzduchu úplně přerušeno, ale mezi artikulačními orgány se tvoří úzká úžina, přes kterou vzduch prochází (Králová-Kullová, 1992: 23). Z akustického hlediska je pro ně typický souvislý šum, proto se frikativám také říká sykavky nebo sibilanty (Čermák, 2015: 56).

Ve španělštině existuje celkem 5 frikativních fonémů: /f/, /θ/, /s/, /j/ a /x/. V minulosti byly za frikativy považované i alofony [ð], [β] a [ɣ], které se ale dnes řadí mezi aproximanty. Od frikativ se odlišují širší úžinou a absencí souvislého šumu (Čermák, 2015: 56). V této části se zaměříme pouze na interdentální frikativu /θ/ a na alveolární frikativu /s/, jelikož tvoří jádro této práce.

2.1 Výslovnost fonému /θ/

Foném /θ/ můžeme popsat jako neznělou interdentální frikativu orální. Jedná se o konsonantu, protože při výslovnosti nemá vzduch v ústní dutině volný průchod. Z hlediska způsobu výslovnosti mluvíme o frikativě, artikulační orgány tedy vytvoří úzkou úžinu a při artikulaci slyšíme souvislý šum. Co se týče místa výslovnosti, jde o interdentální foném. Aktivním orgánem je hrot jazyka a pasivními horní a dolní řezáky, mezi které se hrot jazyka vloží (Králová-Kullová, 1992: 25). Vzduch prochází mezi úžinou, která vzniká mezi hrotem jazyka a horními řezáky (Čermák, 2005: 81).

Foném /θ/ je neznělý, proto při jeho výslovnosti hlasivky nevibrují. Jedná se orální foném, jelikož vzduch prochází jen ústní dutinou.

Obrázek 5 Artikulace fonému /θ/ (Clegg, Fails, 2017: 586)

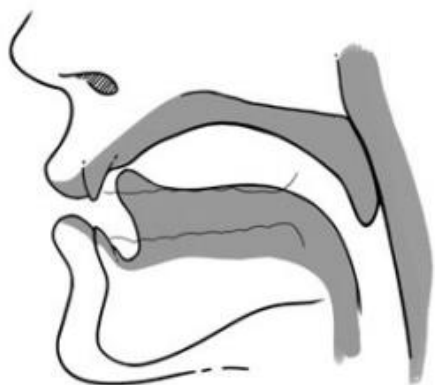
Petr Čermák (2005: 101) zmiňuje, že při souvislé řeči vzniká vlivem znělosti následující souhlásky varianta fonému /θ/, alofon [θ̞]. Tomuto jevu se říká regresivní asimilace, jelikož se mění první hláska v pořadí. K výslovnosti tohoto alofonu může dojít například ve slově *juzgar*: [χuθ̞'ɣar], kde je znělost frikativy [θ] ovlivněna alofonem [ɣ], znělou velární aproximantou.

2.2 Výslovnost fonému /s/

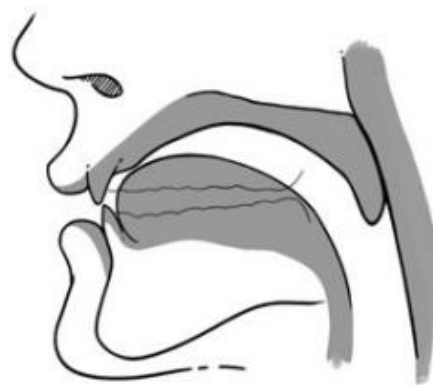
Foném /s/ můžeme popsat jako neznělou alveolární frikativu orální. Aktivním orgánem je špička jazyka a pasivním jsou alveoly. Vyslovuje se tak, že se hrot jazyka přiblíží k alveolám a vytvoří se mezi nimi úzká úžina, kterou vzduch prochází. Nedochozí tedy k úplnému závěru, jelikož proudění vzduchu není přerušeno. Jedná se o neznělý foném, protože hlasivky při jeho artikulaci nekmitají. Foném /s/ je orální, vzduch tedy prochází jen ústní dutinou (Čermák, 2005: 92).

Foném /s/ rozlišuje několik základních alofonů ve španělsky mluvících zemích. Tyto alofony se odlišují místem výslovnosti, konkrétně pozicí jazyka a jeho částí, která se do artikulace zapojuje. Prvním alofonem je neznělá apikoalveolární frikativa, kterou reprezentuje symbol [s̺]. Při jeho artikulaci je jazyk ohnutý směrem dovnitř a jeho hrot se přibližuje směrem k alveolám. Vzduch prochází středem jazyka a úžina se vytváří mezi hrotem jazyka a alveoly. Z akustického hlediska je zvuk hlubší (Čermák, 2005: 92).

Druhým alofonem je neznělá predorsoalveolární frikativa, která je označována symbolem [s]. Oproti první variantě je jazyk ohnutý směrem ven, přední část jeho hřbetu (predorzum) se přibližuje k alveolám a jeho hrot se dotýká vnitřní strany dolních řezáků. Úžina se tvoří mezi přední částí hřbetu jazyka a alveoly. Z akustického hlediska je zvuk vyšší (Čermák, 2005: 92).

Obrázek 6 Artikulace apikoalveolární frikativy [s]

Obrázek 7 Artikulace predorsoalveolární frikativy [s]

Foném /s/ se v některých pozicích může vyslovovat jako jeho znělý protějšek, tedy jako znělá alveolární frikativa /z/. Stává se tak v důsledku regresivní asimilace, když v souvislé řeči následuje za /s/ znělá souhláska /d/, /m/, /n/, /l/ a /g/. Může být vyslovena jeho apikoalveolární varianta [z̥] anebo predorsoalveolární varianta [z], podle toho, jakou alofonicou variantu fonému /s/ mluvčí používá. Příkladem může být slovo *musgo*: ['muz̥ɔ] nebo ['muzɔ] (Čermák, 2005: 92, 93).

Petr Čermák (2005: 94) také udává další alofonicke varianty fonému /s/, které mohou nastat, když se foném /s/ nachází na konci slabiky. Foném /s/ se na konci slabiky v některých oblastech může zaměnit za aspiraci. „*Aspirace je přenos šumu glotálního původu*“ (Čermák, 2015: 59). Na konci slabiky tedy může být v místě grafému *s* vysloveno laryngální neznělé nebo znělé [h], které se vytváří v hrtanu. Například slovo *esto* může být vysloveno jako ['ehto] (Čermák, 2005: 54, 56). Foném /s/ může být v některých oblastech na konci slabiky úplně vynechán. Vynechání /s/ především na konci slova může být problematické, protože /s/ má důležitou morfologickou roli, například určuje plurál podstatných jmen. Pokud je koncové /s/ u podstatného jména množného čísla vynecháno, předchozí samohláska je otevřenější, aby se tak slovo odlišilo od singuláru (Čermák, 2005: 94).

3 Realizační fenomény

V této části se budeme soustředit na realizační fenomény týkající se frikativních fonémů /θ/ a /s/. Nejdříve každý fenomén vysvětlíme a poté uvedeme oblasti španělsky mluvících zemí, ve kterých se dané jevy používají.

3.1 Systém rozlišující /θ/ a /s/

Systém rozlišující /θ/ a /s/ je výslovnostní fenomén, který rozlišuje interdentalní frikativu /θ/ a alveolární frikativu /s/ (Čermák, 2015: 94). V rozlišujícím systému reprezentuje interdentalní frikativa grafém *c*, když se nachází před vokály *e*, *i*, například ve slově *cinco* ['θiŋko]. Interdentála také odpovídá grafému *z*, který se může nacházet buď před vokály *a*, *o*, *u* anebo na konci slabiky, například ve slově *zumo* ['θumo]. Existují i výjimky, kdy se grafém *z* vyslovuje jako /θ/ i v jiné pozici, například *nazi* ['naθi] (González Hermoso, Romero Dueñas, 2002: 43). Grafém *s* se v rozlišujícím systému vždy vyslovuje jako alveolární frikativa /s/ (González Hermoso, Romero Dueñas, 2002: 146).

V rozlišujícím systému jsou tedy fonémy /θ/ a /s/ v opozici, jelikož jejich záměna dokáže rozlišovat význam slov. Distinktivní rys, který způsobuje opozici, je místo artikulace, jelikož jediný artikulační rozdíl mezi těmito dvěma fonémy je, že /θ/ se vyslovuje interdentalně a /s/ alveolárně. Na základě opozice těchto fonémů vzniká řada minimálních párů, například slova *casa* ['kasa] a *caza* ['kaθa] (Clegg, Fails, 2017: 281).

Základní alofonickou variantou fonému /s/ je pro mluvčí rozlišujícího systému jeho apikoalveolární varianta. Mohou se objevit i další varianty, avšak platí, že z důvodu existence interdentaly existuje v rozlišujícím systému obecně méně alofonických variant fonému /s/ v porovnání s následujícím systémem (Čermák, 2015: 119).

3.2 Seseo

Seseo je výslovnostní fenomén, ve kterém se grafémy *c* (před vokály *e*, *i*), *z* a *s* vyslovují jako alveolární frikativa /s/. „*Así, un hablante seseante articulará cereza como [serésa], cierto como [siérto] o zapato como [sapáto]*“² (RAE,

² „Proto mluvčí, který používá *seseo*, vyslovuje například *cereza* jako [serésa], *cierto* jako [siérto] nebo *zapato* jako [sapáto]“. (vlastní překlad) – RAE využívá pro fonetickou transkripci formu RFE, nikoliv systém IPA.

2023, online). Oproti prvnímu fenoménu se jedná o nerozlišující systém, ve kterém neexistuje interdentální frikativa. Ta je naopak nahrazovaná alveolární frikativou /s/ (Bartoš, 1999: 62).

Seseo také můžeme definovat jako: „*la neutralización total entre los fonemas /s/ y /θ/ a favor del fonema /s/*”³ (Clegg, Fails, 2017: 282). V systému *seseo* zaniká opozice mezi fonémy /s/ a /θ/ z důvodu neutralizace a výsledkem je výslovnost alveolární frikativy /s/ ve všech pozicích. Jedná se o konstantní neutralizaci, jelikož neutralizace mezi fonémy /s/ a /θ/ platí v nerozlišujícím systému ve všech kontextech (Čermák, 2015: 193).

V tomto systému tedy slova *casa* ['kasa] a *caza* ['kasa] nejsou minimálním párem (Clegg, Fails, 2017: 282). Naopak se jedná o homofony neboli slova stejně se vyslovující, která v nerozlišujícím systému často vznikají z důvodu neutralizace (Bartoš, 1999: 48). Kvůli vzniku homofonů mohou mít mluvčí problém s pravopisem, jelikož řada slov se rozlišuje jen různě psanou formou (González Hermoso, Romero Dueñas, 2002: 43). Mluvčí v oblastech, kde se používá *seseo*, mohou používat různé alofony fonému /s/. Obecně však platí, že většina z nich vyslovuje predorsoalveolární frikativu (Čermák, 2015: 119).

3.3 *Ceceo*

Ceceo je druhá varianta nerozlišujícího systému. Jedná se o výslovnostní fenomén, ve kterém se grafémy *c* (před vokály *e*, *i*), *z* a *s* vyslovují jako neznělá interdentální frikativa /θ/. Stejně jako u předchozího nerozlišujícího systému dochází k neutralizaci, jelikož zaniká opozice mezi fonémy /s/ a /θ/. V důsledku neutralizace zanikají minimální páry, a naopak vznikají homofony, například u slov *casa* ['kaθa] a *caza* ['kaθa] (Čermák, 2015: 104–105).

Interdentála se v systému *ceceo* lehce odlišuje od interdentalů v rozlišujícím systému. Většinou se liší lehkým posunem v místě artikulace, konkrétně je dentálnější (Čermák, 2015: 104–105).

³ „Úplná neutralizace mezi fonémy /s/ a /θ/ ve prospěch fonému /s/“ (vlastní překlad)

3.4 Oblasti, kde se vyskytuje rozlišující systém, *seseo* a *ceceo*

Rozlišující systém, *seseo* a *ceceo* jsou tři existující výslovnostní fenomény ve španělsky mluvících zemích. V minulosti se na rozlišující systém nahlíželo jako na primární a *seseo* bylo považováno za alternativu tohoto systému. Dnes už se tyto dva systémy berou za rovnocenné, jelikož se ani jeden nevyvinul z druhého. Početně je na světě dokonce více mluvčích, kteří nevyslovují interdentálu (Čermák, 2015: 95, 104).

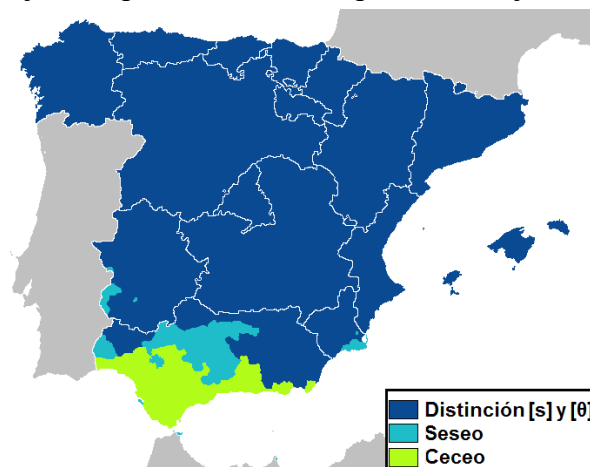
Seseo dominuje téměř v celé Hispánské Americe (Čermák, 2015: 143). V Hispánské Americe se výslovnost interdentály vyskytuje jen výjimečně, avšak „ve španělsky mluvící Americe je interdentální výslovnost považována za afektovanou nebo dokonce směšnou.“ (Čermák, 2005: 82). Pro lepší ilustraci přikládáme mapu z roku 2015, která přehledně zobrazuje dominanci *sesea* v Latinské Americe.

Obrázek 8 *Seseo* v Latinské Americe (Wikipedia, 2015, online)

Ve Španělsku s výjimkou Andalusie a Kanárských ostrovů dominuje systém rozlišující /θ/ a /s/, který se považuje za hlavní rys evropské španělštiny (a rovněž i za rys africké španělštiny z Rovníkové Guineje). Jak jsme již vysvětlili, to ovšem nevylučuje fakt, že *seseo* je také bráno za normu evropské španělštiny (García Platero, 2011: 89). Na celých Kanárských ostrovech převažuje *seseo* (Čermák, 2005: 82). Níže přikládáme

mapu z roku 2020, která přibližně ilustruje výskyt rozlišujícího systému, *sesea* a *ceceo* ve Španělsku. Později bude přiložena další mapa s detailnějším zaměřením na Andalusii.

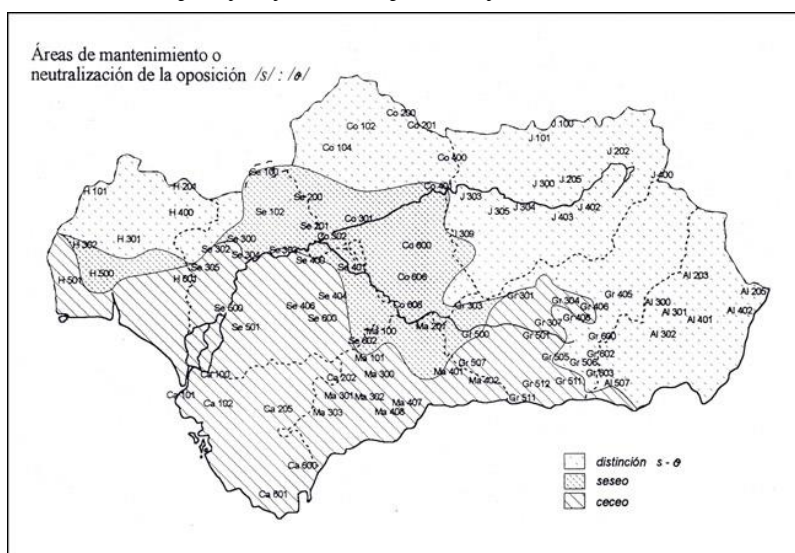
Obrázek 9 Rozlišující systém, *seseo* a *ceceo* ve Španělsku (Wikipedia, 2020, online)

Na jihu Španělska v Andalusii se vyskytují všechny tři varianty. Obecně platí, že v severní části Andalusie převažuje rozlišující systém, ve střední části *seseo* a v jižní části dominuje *ceceo* (Grupo de Investigación EHA, 2021, online). V Andalusii se *seseo* konkrétně vyskytuje na západě provincie Huelva, na severu provincie Sevilla, ve městě Sevilla, na jihu provincie Córdoba, v některých oblastech provincie Jaén, na západě provincie Granada a v malé části na jihovýchodě provincie Almería. V oblastech Andalusie, kde dominuje *seseo*, se také může vyskytovat rozlišující systém. *Ceceo* v těchto oblastech však běžné není (Grupo de Investigación EHA, 2021, online). Poblíž Andalusie se také *seseo* může vyskytovat v některých oblastech Murcie a Badajozu (RAE, 2023, online).

Rozlišující systém v Andalusii dominuje na severu provincie Huelva, na severu provincie Córdoba, téměř v celé provincii Jaén, na severovýchodě provincie Granada a téměř v celé provincii Almería (Grupo de Investigación EHA, online).

Ceceo se ve španělsky mluvících zemích vyskytuje mnohem méně než *seseo*. Používá se pouze v některých oblastech Andalusie, především na Andalusském pobřeží: v provinciích Huelva, Sevilla, Cádiz, Málaga, Granada a Almería. V oblastech, kde dominuje *ceceo*, se však může vyskytovat i *seseo*, především ve velkých nebo hlavních městech daných provincií: například ve městech Cádiz, Jerez, Málaga, Granada a Sevilla (Grupo de Investigación EHA, 2021, online). Nicméně tím, že v Andalusii jsou běžné všechny tři varianty, je časté jejich prolínání a jejich převaha se může lišit i od vesnice k vesnici (Grupo de Investigación EHA, 2021, online).

Zdroje z dřívějších let uvádějí, že v Andalusii, kde jsou běžné všechny tři fenomény, se *ceceo* považuje za velmi lidové a vulgární a objevuje se u nevzdělaných lidí. Naopak *seseo* se v Andalusii považuje za spisovné (Čermák, 2015: 105). Další zdroj z roku 2001 uvádí, že oproti rozlišujícímu systému a *seseo* není *ceceo* uznávané jako součást akademické normy (Gómez Torrego, 2001: 66). V současné době ale RAE popisuje *ceceo* jako „*un fenómeno dialectal propio de algunas zonas del sur de la España peninsular y está mucho menos extendido que el seseo.*“⁴ (RAE, 2023, online). Neuvádí tedy *ceceo* jako nevzdělané nebo vulgární. Nicméně mezi španělskými mluvčími, dokonce i mezi obyvateli Andalusie, je však *ceceo* stále mnohem méně akceptované než *seseo* (Grupo de Investigación EHA, 2021, online). Pro lepší obraz přikládáme mapu z roku 2021, která zobrazuje výskyt rozlišujícího systému, *seseo* a *ceceo* v Andalusii.

Obrázek 10 Rozlišující systém, *seseo* a *ceceo* v Andalusii (Grupo de Investigación EHA, 2021, online)

Jak již bylo vysvětleno, ve Španělsku je kromě Kanárských ostrovů a části Andalusie běžný rozlišující systém. Na španělském území se však *seseo* také může vyskytovat v Katalánsku, Baskicku, ve Valencii a na Mallorce. V těchto oblastech je však *seseo* považováno za výslovnost lidovou. Naopak na Kanárských ostrovech, v Andalusii a v Latinské Americe je *seseo* součástí normy (García Platero, 2011: 91), (Čermák, 2005: 82).

Již zmíněná aspirace, která se vyslovuje namísto fonému /s/ na konci slabiky nebo úplné vynechávání /s/ je častým jevem spojeným především s oblastmi, kde dominuje *seseo* (Clegg, 2017: 579). Tyto jevy se však mohou v různé míře vyskytovat na celém

⁴ „Dialektální jev charakteristický pro některé oblasti jižního Španělska a je mnohem méně rozšířený než *seseo.*“ (vlastní překlad)

španělsky mluvícím území (Čermák, 2015: 121). Vzhledem k aspiraci nebo vynechávání /s/ rozlišuje Petr Čermák (2015: 122) tři oblasti. Za prvé regionální varianty konzervativní, ve kterých se koncové /s/ zachovává, například Madrid nebo Lima. Za druhé regionální varianty střední, ve kterých se koncové /s/ aspiruje, například Extremadura, část Andalusie, Kanárské ostrovy a část Karibiku. Poslední oblastí jsou inovující varianty, kde je typické úplné vynechávání /s/, například východní Andalusie, Panama a Dominikánská republika.

4 Porovnání s češtinou

Jelikož se tato práce později bude věnovat analýze výslovnosti frikativ u českých mluvčích, zmíníme v této části výslovnost grafémů *c*, *z* a *s* v češtině.

4.1 Grafém *c*

Jak již bylo zmíněno, ve španělštině se grafém *c* může vyslovovat v rozlišujícím systému a v systému *cecea* jako interdental /θ/ anebo jako neznělá alveolární frikativa /s/ v systému *sesea*. Grafém *c* může mít ve španělštině ještě jednu výslovnostní variantu: nachází-li se před samohláskami *a*, *o*, *u*, před souhláskou anebo na konci slova, vyslovuje se jako neznělá velární okluziva /k/ ve všech třech systémech (Čermák, 2015: 129). Oproti španělštině v češtině neexistuje interdentalní frikativa /θ/ (Králová-Kullová, 1992: 33).

Grafém *c* v češtině vždy odpovídá předoalveolární neznělé afrikátě, kterou reprezentuje symbol /t͡s/ (Krčmová, 2008: 125). Z hlediska způsobu výslovnosti se jedná o afrikátu, která se vyznačuje nejdřív úplným závěrem typickým pro okluzivy a poté úžinou charakteristickou pro frikativy. Při artikulaci fonému /t͡s/ se zadní část hrotu jazyka přitiskne na přední část alveol a přední část hrotu jazyka se opírá o dolní řezáky (Dokulil, a kol., 1986: 53, 54). Ve španělštině afrikáta /t͡s/ neexistuje (Králová-Kullová, 1992: 34).

4.2 Grafém *z*

Ve španělštině grafém *z* odpovídá dle různých zmíněných systémů buď interdental /θ/ nebo neznělé alveolární frikativě /s/. V češtině grafém *z* reprezentuje vždy přední alveolární znělou frikativu, označovanou symbolem /z/. Při artikulaci fonému /z/ se zadní část hrotu jazyka přibližuje k přední části alveol a mezi artikulačními orgány se vytvoří úzká úžina. Hrot jazyka se lehce opírá o spodní řezáky. Jedná se o znělý foném, hlasivky proto vibrují (Dokulil a kol., 1986: 48).

Ve španělštině se foném /z/ objevuje jen z důvodu asimilace fonému /s/ před znělými souhláskami, například ve slově *rasgo* /'razgo/. Ve španělštině se foném /z/ nikdy nevyslovuje v intervokalické pozici. Může se tak stát výjimečně u mluvčích katalánského původu nebo u různých regionálních mluv, ve Španělsku například v Cáceres, Salamance, na Baleárských ostrovech, místy i v Hispánské Americe (Čermák, 2015: 121).

4.3 Grafém s

Ve španělštině grafém *s* odpovídá jedné z alofonických variant fonému /s/, nejčastěji se jedná o apikoalveolární a predorsoalveolární frikativu. V češtině odpovídá grafém *s* vždy neznělé přední alveolární frikativě, která je velmi podobná španělské predorsoalveolární frikativě. Při artikulaci tohoto fonému se zadní část hrotu jazyka přibližuje k přední části alveol, přičemž se hrot jazyka lehce dotýká spodních řezáků. Oproti španělské predorsoalveolární frikativě je tedy zapojena přednější část jazyka a místo artikulace je posunuto více dopředu do přední části alveol (Dokulil a kol., 1986: 48), (Krčmová, 2008: 125). Apikoalveolární varianta, která je ve španělštině často běžná v rozlišujícím systému, v češtině neexistuje. Španělské apikoalveolární /s/ se lehce podobá českému *š* bez labializace, „*percepčně je od něj přesto jasně odlišitelné*“ (Čermák, 2015: 119).

5 Časté chyby a tendence českých studentů s ohledem na výslovnost grafémů *c*, *z* a *s* ve španělštině

Jelikož později budeme analyzovat výslovnost frikativ u českých studentů, zmíníme v této části časté chyby a tendence českých mluvčích při výslovnosti grafémů *c*, *z* a *s* ve španělštině.

Cizinecký přízvuk je častá vlastnost řeči uživatelů cizího jazyka. Ve fonetice se chápe jako fonetická neobvyklost řeči v porovnání s vlastnostmi promluvy rodilého mluvčího. Obecně platí, že uživatelé cizího jazyka usilují o největší přiblížení se k výslovnosti rodilých mluvčích, především proto, že čím méně se fonetická podoba jejich řeči podobá rodilému mluvčímu, tím hůře se jejich řeč zpracovává. Uživatelé cizího jazyka také často usilují o dosažení výslovnosti podobné rodilým mluvčím, aby nevybočovali a lépe zapadli mezi ně (Čermák, Černíková, 2015: 78).

Původ uživatele cizího jazyka není vždy jednoduché odhadnout, jelikož řeč každého mluvčího může obsahovat individuální charakteristiky. Přesto však mluvčí se stejným mateřským jazykem mohou mít podobné cizinecké rysy v cizím jazyce. Nicméně rozsáhlá fonetická variabilita současné španělštiny ztěžuje odhad mateřského jazyka mluvčího. Posluchač tak u cizince může nabýt dojmu, že pochází z jiné španělsky mluvící země (Čermák, Černíková, 2016: 80).

I přes individuální fonetické odlišnosti každého mluvčího můžeme vymezit typické cizinecké rysy českých mluvčích s ohledem na výslovnost grafémů *c*, *z* a *s* ve španělštině. Na začátek je potřeba připomenout, že výslovnost těchto tří grafémů je různá podle systému, který mluvčí používá. Čermák a Černíková (2016: 80) s ohledem na toto téma zmiňují pojem polycentrická norma, který můžeme definovat jako jev v jazyce, který nabízí více řešení. Grafémy *c*, *z* a *s* tedy ve španělštině mají tři správné výslovnostní varianty podle toho, zda mluvčí používá rozlišující systém, *seseo* anebo *ceceo*. Například slovo *sincero* může být vysloveno třemi správnými způsoby: [sĩn'θero], [sĩn'sero] a [θĩn'θero].

Hned tři zdroje uvádějí, že výslovnost interdentalní frikativy je pro české studenty problematická kvůli její neexistenci v češtině (Čermák, Černíková, 2016: 80), (Rodríguez García, 2022: 143), (Lloréns, Lloréns, 4: 2020). Z tohoto důvodu se mohou čeští mluvčí často uchýlovat k *seseu*. Nahrazování interdentaly alveolárou není chybné, ale může být problematické, že mluvčí používající *seseo* si neosvojí další rysy pro oblasti, kde tento jev dominuje (Rodríguez García, 2022: 143). Například mluvčí mohou používat *seseo*, ale užívat zájmeno *vosotros*, které se běžně v oblastech, kde dominuje *seseo*, nepoužívá (Moreno Fernández, 2001: 12). Obecně platí, že studenti by se měli snažit dosáhnout soudržnosti ve varietě španělštiny, kterou používají (Rodríguez García, 2013: 12). Čeští mluvčí tedy často tíhnou k používání *sesea* ne proto, že by preferovali jednu z variant španělštiny, pro kterou je *seseo* typické, ale protože je pro ně obtížné vyslovit interdentalní frikativu (Rodríguez García, 2022: 143).

Pokud se mluvčí rozhodnou používat rozlišující systém, v jejich řeči může docházet k častému nahrazování interdentaly alveolárou. V rozlišujícím systému to může být problematické, protože náhrada interdentaly alveolárou může v některých případech měnit význam slov, například u slov *cocer* [ko'θer] a *coser* [ko'ser] (Čermák, Černíková, 2016: 80). Z výzkumu Čermáka a Černíkové (2016: 82) také vyplynulo,

že mluvčí mohou vyslovovat interdentalu namísto grafému *s*, což se v rozlišujícím systému považuje za chybu. Výzkum také uvádí, že k výslovnosti interdentaly namísto grafému *s* může dojít hlavně v případě, že je v blízkosti jiná interdental. Například slovo *necesario* může být chybně vysloveno v rozlišujícím systému jako [neθe'θarjo]. *Seseo*, *ceceo* a rozlišující systém tedy mohou být promíchané v řeči českých mluvčích, což může ztížit zpracování jejich řeči.

Grafémy *c* a *z* se v češtině vyslovují jinak než ve španělštině. Čeští mluvčí se tedy mohou uchýlovat k výslovnosti těchto grafémů tak, jak jsou artikulovány češtině. Grafém *c* tedy mohou vyslovovat jako neznělou alveolární afrikátu a grafém *z* jako znělou alveolární frikativu (Čermák, Černíková, 2016: 82), (Rodríguez García, 2020: 144).

Ve španělsky mluvících zemích má foném /s/ různé alofonické varianty. Nejčastější je apikoalveolární frikativa [s̺], která se vyskytuje především v oblastech s rozlišujícím systémem, a predorsoalveolární frikativa [s], která je typická pro oblasti, kde převažuje *seseo*. Grafém *s* se v češtině vyslovuje jako přední alveolární frikativa, která se artikuluje v podstatě stejně jako španělská predorsoalveolární frikativa. Lze tedy předpokládat, že čeští mluvčí se budou uchýlovat k výslovnosti predorsoalveolární frikativy, protože apikoalveolární frikativa není v češtině přítomna. To může být problematické u českých mluvčích používajících rozlišující systém, jelikož většina rodilých mluvčích tohoto systému užívá apikoalveolární frikativu.

Z výzkumu Pabla Lloréne Lloréne (2020: 6, 7) také vyplynulo, že čeští mluvčí mohou vyslovovat foném /s/ příliš syčivě, silně a často i prodlouženě oproti španělským rodilým mluvčím. K tomu může především docházet na konci slov, například ve slově *viejos* ['bjexos]. Na konci slov se v některých oblastech španělsky mluvících zemí naopak alveolára vyslovuje často slabě, aspirovaně nebo je vynechávána. K syčivé a silné výslovnosti fonému /s/ také často může docházet před okluzivami, například ve slově *respeto* [res'peto].

5.1 Faktory ovlivňující, zda si mluvčí osvojí rozlišující systém, *seseo* nebo *ceceo*

V předchozí části jsme vysvětlili, že mateřský jazyk může znatelně ovlivnit výslovnost mluvčích v cizím jazyce. Zmínili jsme, že čeští mluvčí mohou v případě grafémů *c*, *z* a *s* vyslovovat nesprávné fonémy, mít problém při výslovnosti interdentalní frikativy a uchýlovat se k *seseo*. V této části se zaměříme na další faktory, které ovlivňují,

zda si uživatel cizího jazyka osvojí rozlišující systém, *seseo* anebo *ceceo*. Nicméně dodáváme, že faktorů může být více a že se mohou lišit individuálně u každého mluvčího.

5.1.1 Informovanost o varietách španělštiny a o realizačních fenoménech

Pro správné užívání variety španělštiny včetně realizačního fenoménu je nezbytná dostatečná informovanost mluvčího o dané varietě. Zásadní je ale především informovanost učitele o varietách španělštiny a realizačních fenoménech, jelikož teprve pak je schopen s nimi žáky adekvátně seznámit (Moreno Fernández, 2001: 20).

Ohledně rozpoznání variet jazyka uvádí Moreno Fernández (2001: 7, 8) teorii rysu, podle které mluvčí mohou být schopni rozeznat konkrétní varietu španělštiny na základě určitého rysu, který je pro ni typický. Například žáci mohou být schopni identifikovat mluvčího z jihu Andalusie podle *ceceo* nebo mluvčího ze severu Španělska na základě rozlišujícího systému. Tato teorie vyplynula i z výzkumu Radky Svetozarovové (2020: 155, 156), který zkoumal odpovědi českých, slovenských a polských vysokoškolských studentů ohledně rozpoznání variet španělštiny. Výzkum ukázal, že studenti často rozeznali variety španělštiny, které vyčnívají svými typickými rysy, především španělštinu ze severu a středu Španělska, která se vyznačuje rozlišujícím systémem, a také laplatskou španělštinu, pro kterou je typické *yeísmo rehilado* (výslovnost grafémů *ll* a *y* jako znělá frikativa [ʎ] nebo neznělá frikativa [j]) (Čermák, 2015: 124, 125, 127).

Studenti také často byli schopni rozlišit americkou a evropskou španělštinu, ale u rozlišení variet španělštiny z konkrétních zemí Latinské Ameriky chybovali zřetelně více. Z toho vyplývá, že studenti mohou vnímat *seseo* jako typický rys pro oblast Latinské Ameriky, rozlišující systém jako charakteristický rys severu a středu Španělska a *ceceo* jako typické pro jih Andalusie, ale nebýt obeznámeni s dalšími rysy variet španělštiny (Moreno Fernández, 2001: 20).

5.1.2 Postoje studentů k různým varietám španělštiny

V současné době se hovoří o *pluricentrismu* jazyka, který můžeme vysvětlit jako skutečnost, že je jazyk užíván ve více zemích a regionech, má různé variety a že neexistuje „lepší“ nebo prestižnější varieta daného jazyka (Andión Herrero, 10: 2008), (Méndez García de Paredes, 2021). To samé platí i pro rozlišující systém, *seseo* a *ceceo*, které jsou uznávanými výslovnostními jevy ve španělsky mluvících zemích, z nichž ani

jeden není prestižnější než druhý. Přesto mohou mluvčí jazyka vnímat některé variety jako prestižnější než ostatní (Fernando Méndez, 2001: 5). Tyto postoje mohou ovlivnit jejich volbu variety a realizačního fenoménu, přičemž se pravděpodobně rozhodnou pro ty, které vnímají jako prestižnější.

Dříve byla ve světě za standard španělštiny považována především kastilská španělština a jednalo se i o nejčastěji vyučovanou varietu (Andión Herrero, 14: 2008). V současné době se ale tento postoj změnil, především díky vzniku asociace *Asociación de Academias de la Lengua Española* (ASALE) v roce 1951, která spojila 23 akademií ze Španělska, Latinské Ameriky, USA, Filipín a Rovnickové Guineje. Tato asociace zavedla tzv. *política panhispánica*, která usiluje o rovnost mezi variety. Tato spolupráce španělsky mluvících zemí dala vznik několika slovníkům, které usilují o začlenění všech variety španělštiny (RAE, 2019, online).

Fakt, že mluvčí mohou vnímat různé variety španělštiny jako více či méně prestižní byl ukázán na několika výzkumech. Ty zkoumaly například to, jak mluvčí vnímají andaluskou španělštinu a *ceceo*. Z výzkumu Radky Svetozarovové (2021: 222), který analyzoval odpovědi českých, slovenských a polských vysokoškolských studentů španělských oborů, vyplývá, že někteří studenti mohou považovat andaluskou španělštinu za méně prestižní ve srovnání se španělštinou ze severu a středu Španělska. Mezi studenty také panuje mínění, že oproti obyvatelům severního a středního Španělska mají Andalusané horší vzdělání a profese (Svetozarovová, 2021: 227). Z toho můžeme usoudit, že pokud mluvčí vnímají andaluskou španělštinu jako méně prestižní, pravděpodobně se pro osvojení této variety nerozhodnou.

Nicméně výzkum také ukázal, že přibližně 39 % studentů španělské filologie vnímá všechny variety španělštiny, včetně andaluské, jako stejně prestižní. Toto vnímání může být ovlivněno jejich studiem filologie a znalostí variety španělštiny. Díky tomu si pravděpodobně uvědomují *pluricentrismus* jazyka a nehodnotí jednotlivé variety jako prestižní a méně prestižní (Svetozarovová, 2021: 231, 232). Informovanost studentů o *pluricentrismu* jazyka a bohatosti variety současné španělštiny může tedy vést k tomu, že mluvčí nebudou vnímat andaluskou španělštinu (či jiné variety) jako méně prestižní a budou více otevřeni k jejímu osvojení, zvláště v případě jejich zájmu o cestování, studium či práci v Andalusii.

Další výzkumy naznačují, že mínění o neprestižnosti andaluské španělštiny může převažovat i v jiných zemích. Například výzkum z roku 2022 zkoumal postoje britských studentů španělštiny k varietám španělštiny na Pyrenejském poloostrově. Zjistilo se, že studenti vnímají mluvčí ze severního Španělska používající rozlišující systém a také mluvčí z Kanárských ostrovů používající *seseo* jako osoby s vyšším vzděláním a profesním úspěchem než mluvčí z Andalusie užívající *ceceo* (Saborido Beltrán, 2020: 120, 121, 122). Podobný výsledek ukázal i výzkum, který analyzoval odpovědi chorvatských studentů španělštiny. Ti označili andaluskou španělštinu za méně správnou ve srovnání se španělštinou z provincií Madrid, Castilla-La Mancha a Castilla-León (Musulin, Bezlaj: 2016: 97, 98).

Kromě negativních postojů existují i další důvody, proč si studenti pravděpodobně neosvojí systém *cecea*. Jedním z nich je jeho menší rozšíření v porovnání se *seseem* a rozlišujícím systémem. Dalším je obtížnost studentů při výslovnosti interdentální frikativy, která se v *ceceu* vyskytuje ještě častěji než v rozlišujícím systému. Čeští mluvčí si pravděpodobně nezvolí andaluskou španělštinu ani kvůli dalším specifickým výslovnostním charakteristikám, jako je například vynechávání nebo aspirace koncového /s/ (Svetozarovová, 2020: 213).

Další výzkum zkoumal postoje českých studentů španělštiny z Instituto Cervantes k různým varietám španělštiny. Odpovědi se lišily, ale studenti často neodpověděli na otázky ohledně nejprestižnější nebo nejsprávnější variety, což naznačuje jejich otevřenost všem varietám (Badiola González, 2020: 108). I když velká část studentů neodpověděla, většina z nich zvolila evropskou španělštinu jako správnější, preferovanější a snazší oproti varietám americké španělštiny (Badiola González, 2020: 109–111). Velká část také označila evropskou španělštinu za varietu, kterou preferují u učitele a která by se podle nich měla vyučovat v České republice (Badiola González, 2020: 112). V rámci Španělska pak vybrali španělštinu ze severu a středu Španělska jako správnější a jimi preferovanější oproti andaluské (Badiola González, 2020: 109–111). Tato data potvrzují, že čeští studenti španělštiny pravděpodobně používají *seseo* ne proto, že by preferovali americkou španělštinu, ale spíše kvůli jejich obtížnosti při výslovnosti interdentální frikativy, která v češtině neexistuje.

5.1.3 Místo výuky a okolí

V přechodí části jsme ukázali, že mluvčí se mohou rozhodnout pro varietu a realizační fenomén, které vnímají jako „lepší“ a prestižnější. Mluvčí však mohou být také ovlivněni tím, jakou varietu pro sebe vnímají jako nejužitečnější (Moreno Fernández, 2001: 18).

Výběr variety španělštiny a realizačního fenoménu může ovlivnit oblast, kde se jazyk vyučuje. Ve španělsky mluvících zemích si studenti obvykle osvojí variantu používanou v dané oblasti. Pokud výuka probíhá například v Madridu, pravděpodobně si studenti osvojí rozlišující systém, zatímco na Kanárských ostrovech *seseo* (Andión Herrero, 20: 2008). V případě výuky v zemích mimo španělsky mluvící oblasti může výběr variety ovlivnit geografická blízkost španělsky mluvící země (Andión Herrero, 20, 21: 2008). Česká republika je geograficky nejbližší Španělsku, což může vést k tomu, že se mluvčí přikloní k jedné z variet evropské španělštiny.

Dalším faktorem, který může ovlivnit studentův výběr variety, je varieta používaná mluvčími v okolí žáka (Andión Herrero, 20: 2008). Mluvčího také může silně ovlivnit varieta španělštiny, kterou používá a vyučuje učitel, jelikož ji může považovat za vzorovou a snažit se o její osvojení (Moreno Fernández, 2001: 8, 9). V roce 2016 bylo uvedeno, že se na českých školách nejčastěji vyučoval rozlišující systém (Čermák, Černíková, 2016: 82, 90).

5.1.4 Zájmy a potřeby žáků

Za posledních dvacet let se zájem o výuku španělštiny v České republice značně zvýšil (CVC, 2021, online). Mnoho studentů studuje španělský jazyk s ohledem na jeho využití v mimoškolním prostředí, především pro budoucí studium, cestování nebo práci v konkrétní španělsky mluvící zemi. Tyto faktory mohou ovlivnit jejich volbu variety španělštiny (Andión Herrero, 20, 21: 2008).

6 Výuka španělštiny v České republice

V této části se budeme soustředit na základní informace o výuce španělštiny jako cizího jazyka na českých středních školách, se zaměřením na požadavky na úroveň výslovnosti.

6.1 Úrovně výslovnosti podle Rámcových vzdělávacích programů (RVP) a Společného evropského referenčního rámce pro jazyky (SERR)

V České republice definují cíle, formu, délku, povinný obsah a další aspekty výuky kurikulární dokumenty nazývané Rámcové vzdělávací programy (dále jen RVP), které vydává Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Na jejich základě si pak jednotlivé školy vytvářejí Školní vzdělávací programy (ŠVP). RVP je několik druhů, pro tuto práci nás zajímají především RVP pro gymnázia (RVP G) a pro střední odborné vzdělávání (RVP SOV) (edu.cz, 2022, online).

RVP se dělí podle typu gymnázia na RVP pro všeobecná gymnázia (RVP G), pro gymnázia se sportovní přípravou (RVP GSP) a pro dvojjazyčná gymnázia (RVP DG). Anglický jazyk se na středních školách a gymnáziích většinou vyučuje jako cizí jazyk a španělština (nebo jiné jazyky) jako další cizí jazyk (Dvořáková, 2017: 5). V případě všech typů gymnázií se stanovuje, že při výuce dalšího cizího jazyka žáci směřují k úrovni B1 podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky (dále jen SERR) (RVP G, 2021: 20), (RVP DG, 2021: 16), (RVP GSP, 2021: 22).

V případě dosažené úrovně výslovnosti na gymnáziu se mezi očekávanými výstupy v RVP uvádí „*s jistou mírou sebedůvěry komunikuje foneticky správně s použitím osvojené slovní zásoby a gramatických prostředků*“ (RVP G, 2021: 19), (RVP DG, 2021: 20), (RVP GSP, 2021: 21). Součástí okruhů je také výuka fonetiky, konkrétně se vyučují distinktivní rysy, slovní přízvuk, tónový průběh slova, struktura slabiky, rytmus, intonace, slabé a silné formy výslovnosti. Dalším výstupem je znalost konvencí používaných ve slovníku k prezentaci výslovnosti (RVP G, 2021: 17), (RVP DG, 2021: 21), (RVP GSP, 2021: 19).

Companion volume z roku 2020, nejnovější verze SERR vydaného Evropskou radou, popisuje úroveň výslovnosti na úrovni B1 tak, že výslovnost mluvčího je pro posluchače obecně srozumitelná. Mluvčí umí přibližně napodobit intonaci a přízvuk na

úrovni slova i výpovědi. Nicméně přízvuk mluvčího je obvykle ovlivněn jiným jazykem nebo jinými jazyky, které ovládá. Zvuková artikulace je obecně srozumitelná, přestože dochází k nesprávnému vyslovování jednotlivých zvuků a slov, se kterými je mluvčí méně obeznámen (Council of Europe, 2020: 134). Mluvčí také dokáže rozpoznat, kdy je obtížnost porozumění způsobena regionální variantou výslovnosti (Council of Europe, 2020: 260).

Na středních odborných školách se výstupní úroveň liší podle konkrétního oboru. Minimální výstupní úroveň dalšího cizího jazyka je obvykle A2, pokud žák již studoval tento jazyk na základní škole. Pokud výuka nenavazuje na předchozí studium, minimální výstupní úroveň je obvykle A1/A2. Tyto úrovně představují minimum, které by studenti měli dosáhnout. Pokud však studenti dosáhnou stanovené úrovně dříve, mohou být vedeni k vyšší úrovni dle svých schopností a potřeb (edu.cz, 2022, online).

Výstupní úroveň výslovnosti charakterizuje RVP pro střední odborné školy takto: *„vyslovuje srozumitelně co nejbližší přirozené výslovnosti, rozlišuje základní zvukové prostředky daného jazyka a koriguje odlišnosti zvukové podoby jazyka“* (edu.cz, 2022, online). SERR uvádí, že výslovnost uživatele jazyka s úrovní A2 je obvykle srozumitelná, ale porozumění je často silně ovlivněno ostatními jazyky, které mluvčí ovládá. Často dochází k nesprávnému vyslovování fonémů, proto posluchač musí vynaložit větší úsilí pro porozumění (Council of Europe, 2020: 134).

V České republice existuje celkem šest bilingvních sekcí na gymnáziích v Praze, Brně, Olomouci, Českých Budějovicích, Ostravě a Plzni. Studenti zde mají možnost studovat několik předmětů v českém a španělském jazyce (CVC, 2021, online). V bilingvní sekci probíhá nejprve dvouletá jazyková příprava, během které se směřuje k úrovni B1. Během dalších čtyř let studia se pak směřuje k dosažení úrovně C1 (RVP DG: 2021: 22, 26). V rámci fonetiky se vyučuje fonetická redukce, přízvuk, rytmus, intonace a sociolingvistické varianty výslovnosti (RVP DG: 2021: 24).

Podle SERR, má uživatel jazyka na úrovni C1 smysluplný a plynulý projev a dokáže artikulovat téměř všechny zvuky cílového jazyka. Občas se v jeho projevu objeví výslovnostní chyby ovlivněné jinými jazyky, které ovládá. Tyto chyby však nemají vliv na srozumitelnost a mluvčí je obvykle schopen sám sebe opravit, pokud vysloví nějaký zvuk výrazně chybně (Council of Europe, 2020: 134). Mluvčí také dokáže

rozpoznat rysy regionálních a sociolingvistických variant výslovnosti a začlenit ty nejvýznačnější do své řeči (Council of Europe, 2020: 260).

Na závěr zmíníme požadovanou úroveň výslovnosti na úrovni B2 dle SERR, jelikož tato úroveň je relevantní pro pozdější výzkum v této práci. Uživatel jazyka je na této úrovni schopný používat vhodnou intonaci, správně umísťovat přízvuk a jasně artikulovat jednotlivé zvuky. Dokáže artikulovat vysoký podíl zvuků cílového jazyka, i když jeho výslovnost může být ovlivněna jinými jazyky, které ovládá. Tyto chyby však mají malý nebo žádný vliv na srozumitelnost. Mluvčí dokáže také rozpoznat běžná slova vyslovovaná v jiné regionální varietě (Council of Europe, 2020: 134, 260).

6.2 Úroveň výslovnosti podle *Plan curricular del Instituto Cervantes*

V této části se podíváme na poznatky týkající se výuky výslovnosti dle kurikulárního plánu s názvem *Plan curricular del Instituto Cervantes* (CVC, 2006, online). Tento plán, vydaný Instituto Cervantes, systematicky prezentuje specifické kompetence týkající se výslovnosti pro výstupní úrovně A1 až C2, v souladu s doporučeními SERR.

I přesto, že Instituto Cervantes poskytuje deskriptory specifikující konkrétní znalosti a dovednosti v oblasti španělské výslovnosti na úrovních A1 až C2, zdůrazňuje, že by učitel neměl vyučovat konkrétní výslovnostní jevy teprve, až když žák dosáhne určité úrovně, stejně jako tomu bývá například při výuce gramatiky nebo slovní zásoby. Učitel by neměl ani začít s opravou žákovy výslovnosti až na určité úrovni. Naopak, plán stanovuje, že je důležité, aby byl žák seznámen se správnou španělskou výslovností od samého začátku, jelikož potřebuje mluvit a vyslovovat na jakékoliv úrovni. Tento přístup má tu výhodu, že se mluvčí mnohem snadněji adaptuje na fonetický systém španělštiny, když je s ním od začátku seznámen. To může napomoci tomu, že později bude oprava jeho výslovnosti mnohem jednodušší, protože budou zapotřebí jen drobné úpravy v artikulaci.

Deskriptory týkající se španělské výslovnosti na úrovních A1 až C2 tedy stanovují minimální výslovnostní dovednosti mluvčích na dané úrovni. Jejich cílem je spíše poskytnout obecné referenční body pro hodnocení než stanovit pevné úrovně. Je ale důležité podotknout, že i přes pečlivé seznámení se španělskou výslovností nemusí mít žák od začátku dokonalou výslovnost. Výuka výslovnosti by se měla spíše zaměřit

na fáze, kterých žák postupně dosahuje. Během těchto fází je žák již obeznámen se správnou španělskou výslovností, postupně se adaptuje na španělský fonetický systém a svoji výslovnost zdokonaluje.

Kurikulární plán Instituto Cervantes zdůrazňuje důležitost používání reálných materiálů při výuce výslovnosti. Cílem je vyhnout se mechanické výslovnosti, která postrádá intonaci, má nesprávně umístěný přízvuk, nebo zní nepřírozně. V tomto ohledu hraje klíčovou roli učitel, jehož úlohu nemůže nahradit žádný počítačový program. Počítačové programy by při výuce výslovnosti měly sloužit spíše jako doplňkové nástroje. Metody zaměřené na čtení a poslech izolovaných slov nebo vět s cílem procvičit specifické fonetické jevy mohou být účinné, nicméně výuka výslovnosti by měla být převážně založena na komunikativní interakci. Ta totiž zahrnuje suprasegmentální rovinu (intonaci, přízvuk, tempo) a odráží situační a kontextuální faktory mluveného projevu. Učitel by proto měl zařadit výuku výslovnosti do běžných komunikačních aktivit co nejpříroznějším způsobem.

Co se týče minimálních výslovnostních dovedností dle konkrétních úrovní, již na úrovních A1 a A2 se od mluvčího očekává obeznámenost s výslovností interdentalní a alveolární frikativy, stejně tak povědomí o rozlišujícím systému, *seseu* a přibližně oblastech, kde se tyto dva systémy používají. Na úrovních B1 a B2 se od studenta navíc očekává schopnost rozlišit apikoalveolární a predorsoalveolární varianty fonému /s/ a správná výslovnost fonému /z/ v případě jeho asimilace před znělou souhláskou. Mluvčí na těchto úrovních by měl být také obeznámen s existencí aspirované a vynechané alveolární frikativy na konci slabik a s oblastmi, kde k těmto jevům dochází. Na úrovních C1 a C2 by měl být mluvčí navíc seznámen se systémem *cecea*.

V případě realizačních fenoménů je důležité zdůraznit, že seznámení s nimi od samého začátku studia jazyka přispívá nejen k prevenci chybné výslovnosti, ale také k rozšíření povědomí studentů o varietách španělštiny a *pluricentrismu* jazyka. To může vést ke snížení negativních postojů studentů vůči realizačním fenoménům a jednotlivým varietám. Student by tedy měl být seznámen se všemi třemi výslovnostními jevy, nikoliv pouze s tím, který používá.

7 Výzkum: analýza výuky výslovnosti na českých školách

V této kapitole provedeme výzkum skládající se ze dvou částí. Nejdříve uskutečníme analýzu španělské výslovnosti českých středoškolských studentů. Poté se zaměříme na analýzu odpovědí českých vysokoškolských studentů na dotazník týkající se výuky výslovnosti během jejich přechozího studia.

7.1. Úvod do výzkumu

Výzkum proběhl na víceletém gymnáziu s bilingvní sekci v Plzni, kde byli vybráni čeští studenti španělštiny ze dvou různých tříd. Byla zvolena třída studentů bilingvní sekce a také třída studentů, kteří studují španělštinu mimo bilingvní sekci. Účast ve výzkumu byla dobrovolná, anonymní a studenti vyjádřili svůj souhlas podpisem Informovaného souhlasu.

Pro účely výzkumu jsme použili úryvek z beletrie, který obsahoval dvě věty bez složitých slovních obrátů: *Tampoco tú tienes necesidad de mí y no soy para ti más que un zorro entre otros cien mil zorros semejantes. Pero si tú me domesticas, entonces tendremos necesidad el uno del otro* (Antoine De Saint-Exupéry, 2020: 34). Studenti měli za úkol úryvek přečíst a byly pořízeny individuální zvukové záznamy jejich výslovnosti. Studenti nebyli předem informováni o zaměření této práce na výslovnost grafémů *c*, *z* a *s*, aby svoji výslovnost záměrně nevylepšovali.

V následující části představíme základní informace o účastnících výzkumu a popíšeme jejich výslovnosti na základě získaných zvukových záznamů jejich mluveného projevu. Zaměříme se přitom pouze na grafémy *c*, *z* a *s*. Pro lepší ilustraci výslovnosti mluvčích bude využita fonetická transkripce a v některých případech i analýza výslovnosti pomocí spektrogramu nebo oscilogramu, kterou provedeme s využitím softwaru Praat (Praat, online).

Je důležité zdůraznit, že pro zachování autentičnosti výslovnosti mluvčích budeme přepisovat jejich výslovnost ve fonetické transkripci přesně tak, jak daný mluvčí slovo vyslovuje. V transkripci se u konkrétních mluvčích tak může objevit například chybná výslovnost verberanty [ɾ] namísto vibranty [r], artikulace okluzivy [d] namísto aproximanty [ð], absence asimilace nebo špatně položený přízvuk. Nicméně jelikož tyto jevy nejsou jádrem této práce, nebudeme se jimi dále zabývat. Předpokládáme, že

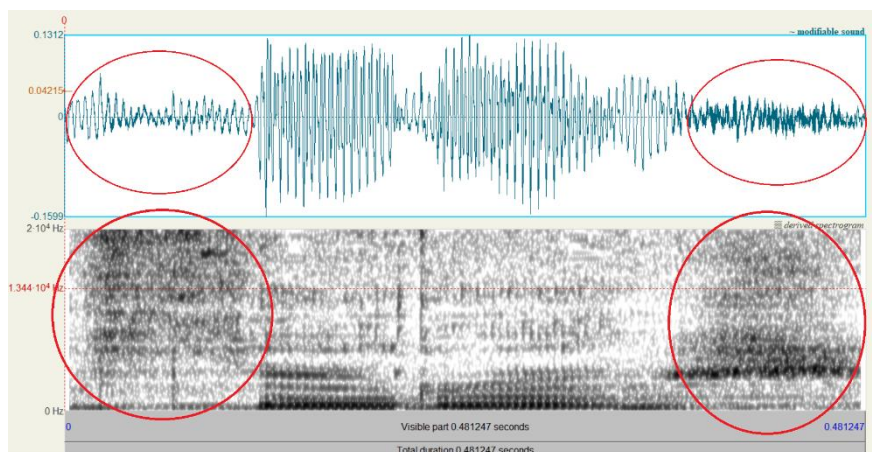
u mluvčích bude docházet k interferenci české výslovnosti do španělské. Dále očekáváme, že tato interference bude nižší u pokročilejších studentů bilingvní sekce.

7.2 Popis výslovnosti studentů bilingvní sekce

Studenti gymnázia bilingvní sekce studují španělštinu již pátým rokem jako první cizí jazyk. Nejdříve absolvovali dvouletou intenzivní jazykovou přípravu, během které směřovali k úrovni B1. Po této přípravě pokračují s intenzivní výukou španělštiny a studují také pět předmětů ve španělštině s rodilými mluvčími. Během šestiletého studia v bilingvní sekci by studenti měli směřovat k úrovni C1 podle SERR. Momentálně studují v pátém ročníku, tedy rok před ukončením studia, předpokládáme proto, že jejich současná úroveň se nachází mezi B2 a C1. Kromě každodenní výuky pěti předmětů vyučovaných španělskými rodilými mluvčími také pravidelně absolvují hodiny španělského jazyka, lingvistiky a literatury s českou mluvčí a s rodilým mluvčím z Valencie.

Mluvčí č. 1

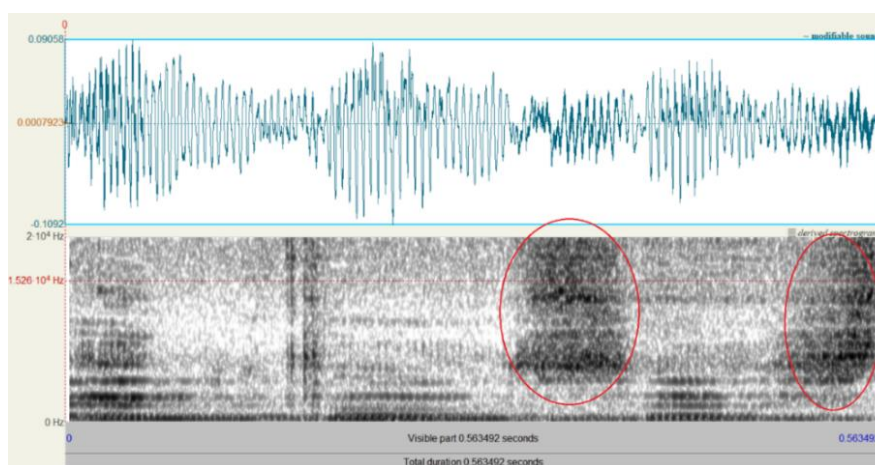
Mluvčí č. 1 používá rozlišující systém a ve všech případech rozlišuje správně pozici interdentalní a alveolární frikativy. Interdentálu vyslovila v místech grafémů *c* a *z* ve slovech *necesidad* [neθesi'ðað], *zorro* ['θoro], *cien* ['θjēm], *zorros* ['θoros] a *entonces* [ẽɲ'tõɲθes]. Navíc, v některých případech vyslovila grafém *s* jako apikoalveolární frikativu [s̺], která je v rozlišujícím systému běžná. K této výslovnosti došlo ve slovech *tienes* ['tjenes̺], *necesidad* [neθesi'ðað], *soy* ['soi], *más* ['mas̺], *otros* ['otros̺] a na konci slova *semejantes* [seme'xãɲtes̺]. Nicméně v některých případech mluvčí vyslovila predorsoalveolární frikativu v místě grafému *s*, což je běžné naopak v systému *sesea*. Konkrétně se objevila na začátku slova *semejantes* [seme'xãɲtes̺] a dále ve slovech *zorros* ['θoros], *si* ['si], *domesticas* ['domestikas], *entonces* [ẽɲ'tõɲθes], *tendremos* [tẽn'dremos] a v druhém případě slova *necesidad* [neθesi'dad]. Pro ukázkou frikativ přikládáme spektrogram slova *zorros* vysloveného mluvčí č. 1, u kterého můžeme zaznamenat neustálou přítomnost šumu typického pro frikativy. Především na oscilogramu je patrná i odlišnost mezi interdentalou a alveolárou.

Obrázek 11 Spektrogram a oscilogram výslovnosti slova *zorros* ['θoros] mluvčí č. 1

Mluvčí č. 2

Oproti mluvčí č. 1, u výslovnosti mluvčí č. 2 je znatelná ustálenost v systému *sesea*, jelikož ve všech případech vyslovila grafémy *c* (před samohláskami *e*, *i*), *z* a *s* jako predorsoalveolární frikativu, která se pojí se systémem *sesea*. Mluvčí č. 2 tedy vyslovila *necesidad* [nesesi'dad], *zorro* ['soro], *zorros* ['soros], *cien* ['sjěn] a *entonces* [ẽɲ'tõnses]. Na následujícím spektrogramu výslovnosti slova *entonces* mluvčí č. 2 je přehledně zobrazen neustálý šum v případě obou alveolárních frikativ.

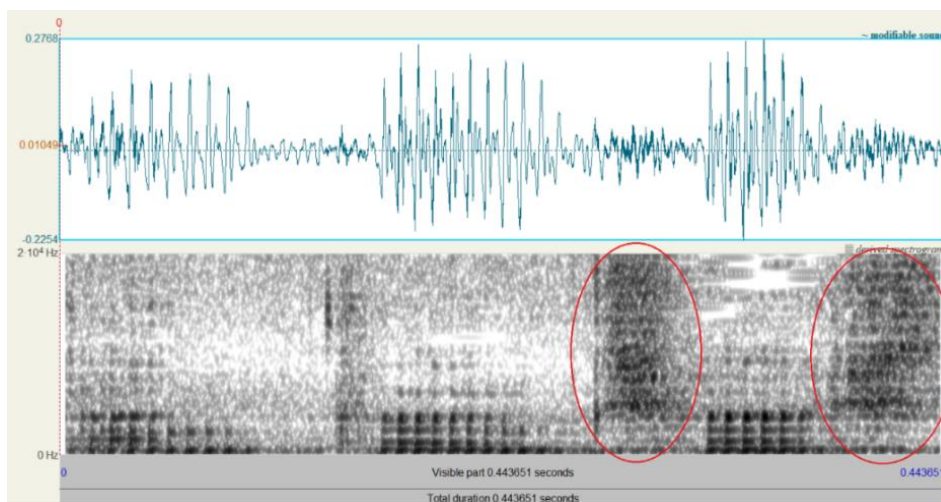
Obrázek 12 Spektrogram a oscilogram výslovnosti slova *entonces* [ẽɲ'tõnses] mluvčí č. 2

Mluvčí č. 3

Mluvčí č. 3 vyslovuje grafém *s* ve všech případech jako predorsoalveolární frikativu, stejně tak i v některých případech grafémů *c* a *z*: *necesidad* [nesesi'dad], *cien* ['sjěn] a *zorros* ['soros]. Nicméně ve slově *entonces* [ẽɲ'tõntsɛs] došlo k výslovnosti grafému *c* jako alveolární neznělá afrikáta, tedy tak, jak se tento grafém artikuluje v češtině. K výslovnosti afrikáty došlo i v případě grafému *z* ve slově *zorro* ['tsoro].

Mluvčí č. 4

U mluvčího č. 4 můžeme pozorovat výslovnost grafému *s* jako predorsoalveolární frikativy ve všech pozicích. Ke stejné výslovnosti došlo i v případě grafému *c* a *z* ve slovech *necesidad* [nesesi'dad], *zorro* ['soro], *zorros* ['soros] a *cien* ['sjěn]. Pouze ve slově *entonces* [ẽɲ'tõɲtses] vyslovil mluvčí grafém *c* jako alveolární afrikátu. Na následujícím spektrogramu výslovnosti slova *entonces* mluvčím č. 4 si můžeme všimnout rychlého uzavření proudu vzduchu, krátké exploze a následného šumu při výslovnosti afrikáty, obzvlášť ve srovnání s koncovou alveolární frikativou, u které je znatelné neustálé proudění vzduchu.

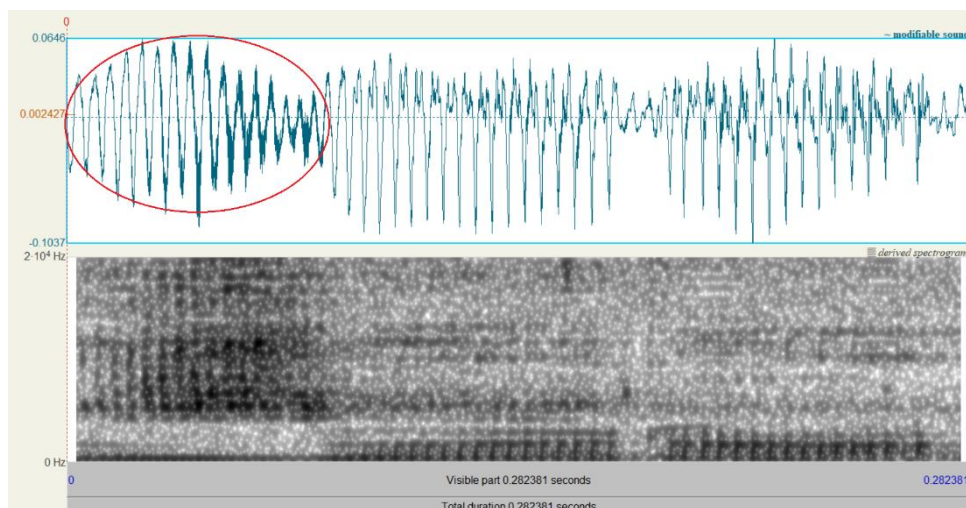
Obrázek 13 Spektrogram a oscilogram výslovnosti slova *entonces* [ẽɲ'tõɲtses] mluvčím č. 4

Mluvčí č. 5

Mluvčí č. 5 artikuluje grafém *s* jako predorsoalveolární frikativu, stejně jako grafém *c* ve slovech *necesidad* [nesesi'dad] a *cien* ['sjěn]. Ve slově *zorro* ['tsoro] byl grafém *z* vysloven jako alveolární afrikátu, a dále ve slově *zorros* ['zoros] jako znělá alveolární frikativa, tedy tak, jak bychom tento grafém vyslovili v češtině. Podobně jako předchozí dva mluvčí, i mluvčí č. 5 vyslovuje afrikátu ve slově *entonces* [ẽɲ'tõɲtses].

Mluvčí č. 6

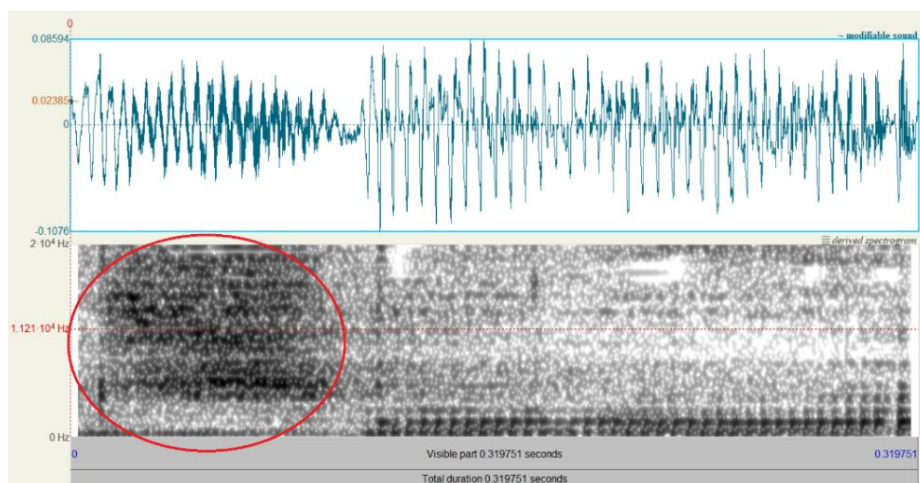
Mluvčí č. 6 vyslovuje grafém *s* jako predorsoalveolární frikativu ve všech případech a také ve slovech *necesidad* [nesesi'dad] a *cien* ['sjěn]. Nicméně u slov *zorro* ['zoro] a *zorros* ['zoros] opakovaně došlo k výslovnosti znělé alveoláry. Opět můžeme zaznamenat výslovnost afrikáty ve slově *entonces* [ẽɲ'tõɲtses]. Na následujícím oscilogramu lze pozorovat výslovnost znělé alveolární frikativy ve slově *zorro*, kterou charakterizuje větší pravidelnost zvukových vln oproti jejímu neznělému protějšku.

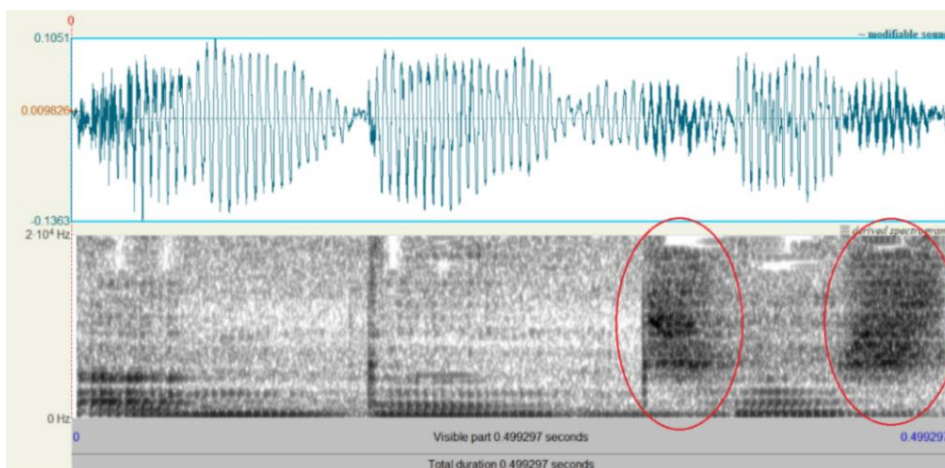
Obrázek 14 Spektrogram a oscilogram výslovnosti slova *zorro* [ˈzoro] mluvčí č. 6

Mluvčí č. 7

Mluvčí č. 7 vyslovila predorsoalveolární frikativu v případě grafému *s* a místo grafémů *c* a *z* také ve slovech *necesidad* [nesesiˈdad], *cien* [ˈsjɛn] a *zorros* [ˈsoros]. Nicméně ve slově *zorro* [ˈtsoro] byla vyslovena afrikáta. K artikulaci afrikáty došlo také ve slově *entonces* [ɛ̃nˈðõnt̪ses]. Pro ukázkou afrikáty přikládáme spektrogram výslovnosti slova *zorro* mluvčí č. 7, který opět přehledně zobrazuje krátkou explozi a následný šum typický pro afrikáty. U druhého obrázku zobrazujícího spektrogram výslovnosti slova *entonces* můžeme srovnat výslovnost afrikáty a koncové frikativy.

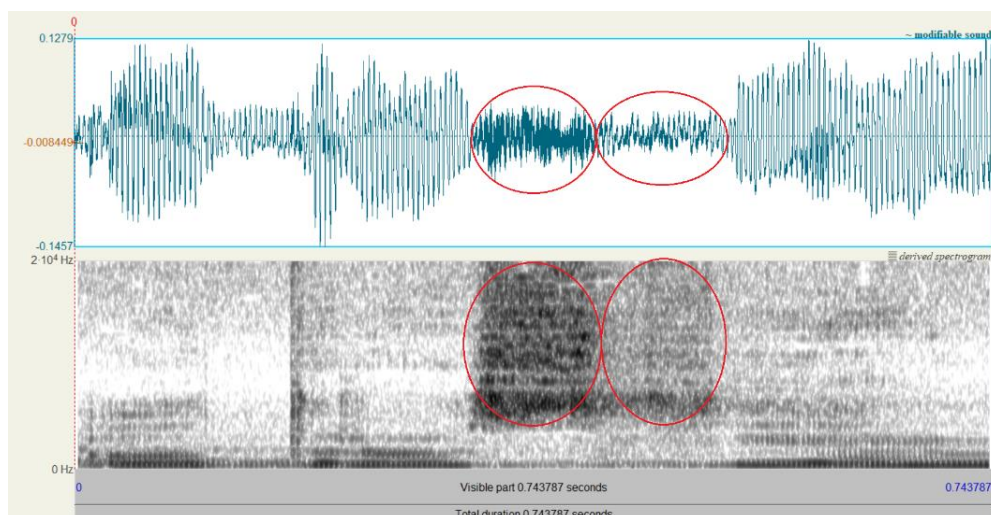
Obrázek 15 Spektrogram a oscilogram výslovnosti slova *zorro* [ˈtsoro] mluvčí. 7

Obrázek 16 Spektrogram a oscilogram výslovnosti slova *entonces* [ɛ̃nˈtõ̃n̄tses] mluví č. 7

Mluví č. 8

U mluví č. 8 můžeme zaznamenat poměrnou ustálenost jednoho systému, čímž je v jejím případě rozlišující systém. Grafémy *c* (před *e*, *i*) a *z* tedy vyslovuje ve všech případech jako interdentalní frikativu: *necesidad* [neθesiˈðað], *zorro* [ˈθoro], *cien* [ˈθjɛ̃n], *zorros* [ˈθoros] a *entonces* [ɛ̃nˈtõ̃n̄tses]. Nicméně grafém *s* mluví artikuluje jako predorsoalveolární frikativu, která se běžně v rozlišujícím systému nevyskytuje. Pro znázornění frikativ přikládáme spektrogram výslovnosti slov *otros cien* mluví č. 8, ve kterém můžeme vidět neustálou přítomnost šumu v případě obou hlásek. Také můžeme zaznamenat rozdíl mezi intenzitou alveoláry a interdentaly, jejichž rozdílnost je patrná i v oscilogramu výše.

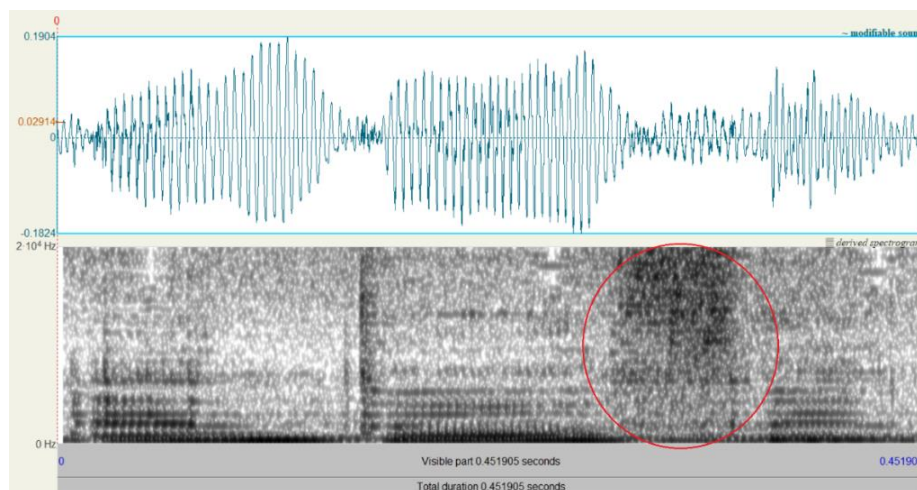
Obrázek 17 Spektrogram a oscilogram výslovnosti slov *otros cien* [ˈotrosˈθjɛ̃n] mluví č. 8

Mluví č. 9

Na rozdíl od předchozí mluví, výslovnost mluví č. 9 neobsahuje jeden ustálený systém. Vyslovuje predorsoalveolární frikativu v místě grafému *s* ve všech slovech a v případě grafémů *c* a *z* také ve slovech *necesidad* [nesesi'dad], *cien* ['sjěn] a *zorros* ['soros]. Naopak ve slově *zorro* ['θoro] vyslovuje grafém *z* jako interdentalu. Ve slově *entonces* [ẽɲ'tõɲtses] navíc můžeme zaznamenat výslovnost afrikáty.

Mluví č. 10

Výslovnost mluví č. 10 si vykazuje poměrnou konzistentnost rozlišujícího systému. Vyslovuje interdentalu v pozici grafémů *c* a *z* ve všech případech: *necesidad* [neθesi'ðað], *zorro* ['θoro], *cien* ['θjěm], *zorros* ['θoros] a *entonces* [ẽɲ'tõɲθɛ]. Výjimkou je druhý příklad slova *necesidad* [neseθi'ðað], kde u mluví došlo k záměně interdentaly a alveolary, pravděpodobně kvůli jejich blízkosti v tomto slově. Nicméně mluví artikuluje grafém *s* jako predorsoalveolární frikativu, což není běžný jev v rozlišujícím systému. U slov *otros* ['otɾo], *entonces* [ẽɲ'tõɲθɛ] a *tendremos* [tẽn'dremɔ] je koncová alveolára vynechaná a v důsledku toho i předchozí samohláska otevřenější, což je běžný jev v mnoha španělsky mluvících zemích. Následující spektrogram zobrazuje výslovnost slova *entonces* mluví č. 10, kde můžeme zaznamenat neustálou přítomnost šumu při výslovnosti interdentalní frikativy a chybějící koncovou predorsoalveolární frikativu.

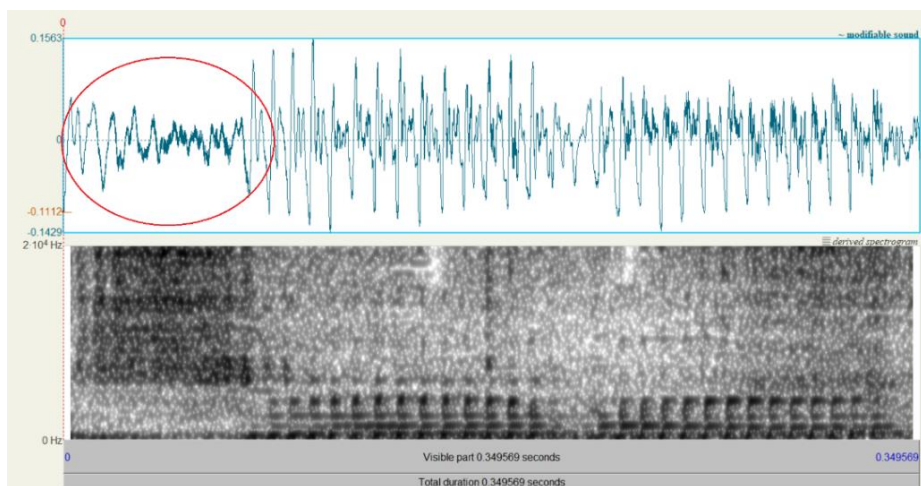
Obrázek 18 Spektrogram a oscilogram výslovnosti slova *entonces* [ẽɲ'tõɲθɛ] mluví č. 10

7.3 Popis výslovnosti studentů studujících španělštinu mimo bilingvní sekci

V této části se zaměříme na popis výslovnosti studentů pátého ročníku osmiletého gymnázia, kteří studují španělštinu jako další cizí jazyk mimo bilingvní sekci. Španělštině se věnují třetím rokem s frekvencí dvakrát týdně, přičemž jednu hodinu výuky vede pravidelně česká mluvčí a druhou rodilá mluvčí z Peru. V případě gymnázií mimo bilingvní sekci se u dalšího cizího jazyku směřuje k úrovni B1 podle SERR. Studentům však ještě zbývají tři roky studia, proto předpokládáme, že se jejich současná úroveň španělštiny pohybuje mezi úrovněmi A1 a A2.

Mluvčí č. 11

U mluvčího č. 11 můžeme zaznamenat výslovnost predorsoalveolární frikativy v případě grafému *s* ve všech pozicích, a také místo grafému *c* ve slovech *necesidad* [nesesi'dad] a *cien* ['sjěn]. U slov *zorro* ['zoro] a *zorros* ['zoros] došlo k výslovnosti znělé alveolární frikativy v místě grafému *z*. Ve slově *entonces* [ẽn'tõntsẽs] mluvčí artikuluje neznělou alveolární afrikátu. Na následujícím obrázku je přehledně zobrazen oscilogram, který ukazuje výslovnost znělé alveolární frikativy ve slově *zorro*. Znělá alveolára je charakterizována větší pravidelností zvukových vln oproti její neznělé variantě.

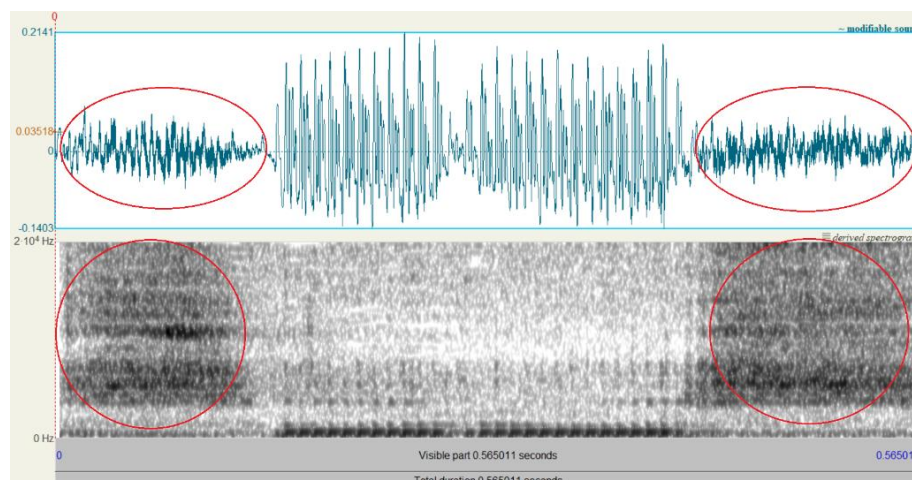

Obrázek 19 Spektrogram a oscilogram výslovnosti slova *zorro* ['zoro] mluvčím č. 11

Mluvčí č. 12

Mluvčí č. 12 vyslovuje grafém *s* jako predorsoalveolární frikativu, stejně jako grafémy *c* a *z* ve slovech *necesidad* [nesesi'dad], *cien* ['sjěn], a *zorros* ['soros]. Grafém *z* ve slově *zorro* ['zoro] vyslovil jako znělou alveolární frikativu, navíc ve slově *entonces* [ẽn'tõntsẽs] došlo k výslovnosti afrikáty. Pro ukázkou neznělé alveolární frikativy přikládáme spektrogram výslovnosti slova *zorros* mluvčím č. 12, kde je znatelný

nepřetržitý šum v případě obou frikativ. Na oscilogramu můžeme pozorovat větší nepravidelnost zvukových vln než u znělé alveolární frikativy u předchozího mluvčího.

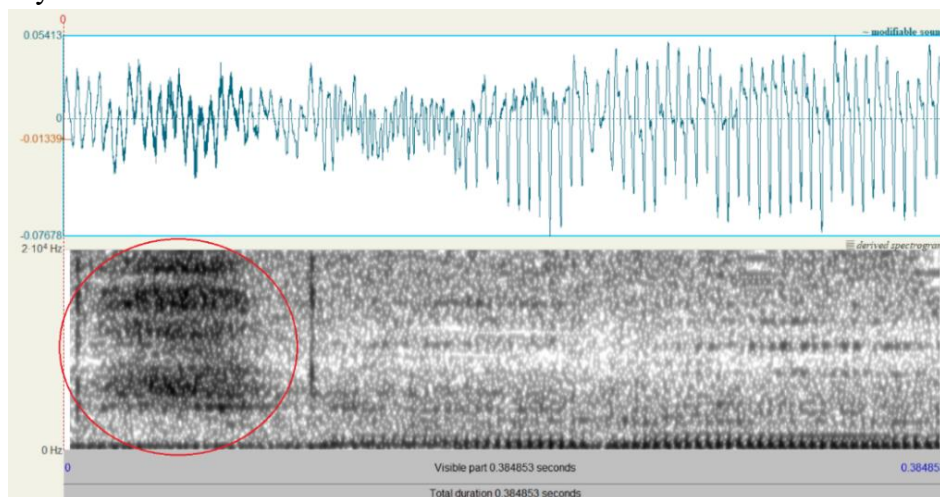
Obrázek 20 Spektrogram a oscilogram výslovnosti slova *zorros* ['soros] mluvčím č. 12

Mluvčí č. 13

Mluvčí č. 13 artikuluje predorsoalveolární frikativu ve všech případech grafému *s* a také v místě grafému *c* ve slovech *necesidad* [nesesi'dad] a *cien* ['sjěn]. Ve slovech *zorro* ['tsoro] a *entonces* [ẽɲ'tõɲtses] mluvčí vyslovila afrikátu. Grafém *z* ve slově *zorros* ['zoros] byl vysloven jako znělá alveolární frikativa.

Mluvčí č. 14

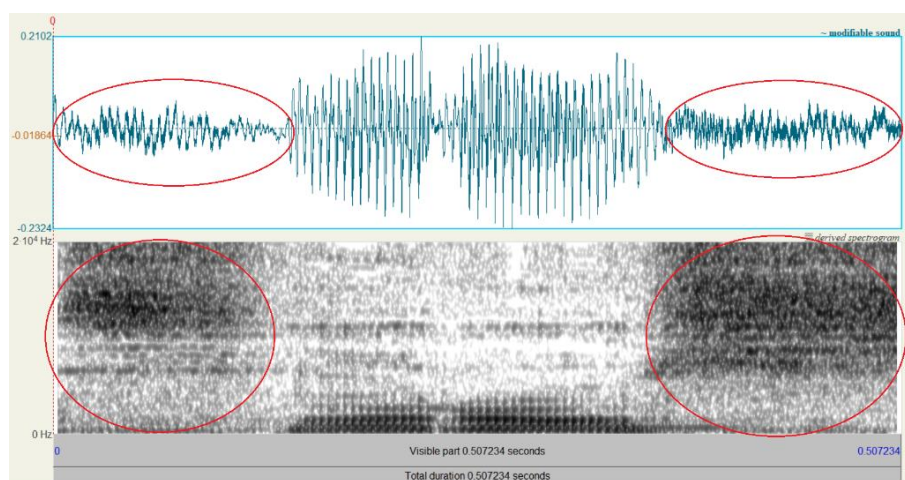
Mluvčí č. 14 artikuluje grafém *s* jako predorsoalveolární frikativu ve všech slovech. Ke stejné výslovnosti došlo i v případě grafému *c* ve slovech *necesidad* [nesesi'dad] a *cien* ['sjěn]. Ve slovech *zorro* ['tsoro] a *entonces* [ẽɲ'tõɲtses] používá mluvčí afrikátu, naopak ve slově *zorros* ['zoros] znělou alveolární frikativu. Pro ukázkou afrikáty přikládáme spektrogram výslovnosti slova *zorro* mluvčí č. 14, kde je znatelná krátká okluze a následný šum.

Obrázek 21 Spektrogram a oscilogram výslovnosti slova *zorro* ['tsoro] mluvčí č. 14

Mluvčí č. 15

U výslovnosti mluvčí č. 15 můžeme pozorovat jak promíchanost rozlišujícího systému a *sesea*, tak i chybné vyslovení některých hlásek. Mluvčí č. 15 vyslovuje predorsoalveolární frikativu v místě grafému *s* ve všech případech a také v místě grafému *c* ve slově *necesidad* [nesesi'dad] a *cien* ['sjěn]. Ve slovech *zorro* ['θoro] a *zorros* ['θoros] naopak vyslovuje grafém *z* jako interdentální frikativu. Ve slově *entonces* [ẽɲ'tõntsɛs] byla vyslovena afrikáta. Pro porovnání s předchozí mluvčí přikládáme spektrogram a oscilogram výslovnosti slova *zorros* mluvčí č. 15, které přehledně zobrazují odlišnost obou frikativ.

Obrázek 22 Spektrogram a oscilogram výslovnosti slova *zorros* ['θoros] mluvčí č. 15

Mluvčí č. 16

Mluvčí č. 16 vyslovuje predorsoalveolární frikativu ve slovech *necesidad* [nesesi'dad] a *cien* ['sjěn]. Ve slovech *zorro* ['zoro] a *zorros* ['zoros] vyslovuje znělou alveoláru. Stejně jako u předchozích mluvčích, ve slově *entonces* [ẽɲ'tõntsɛs] došlo k artikulaci afrikáty.

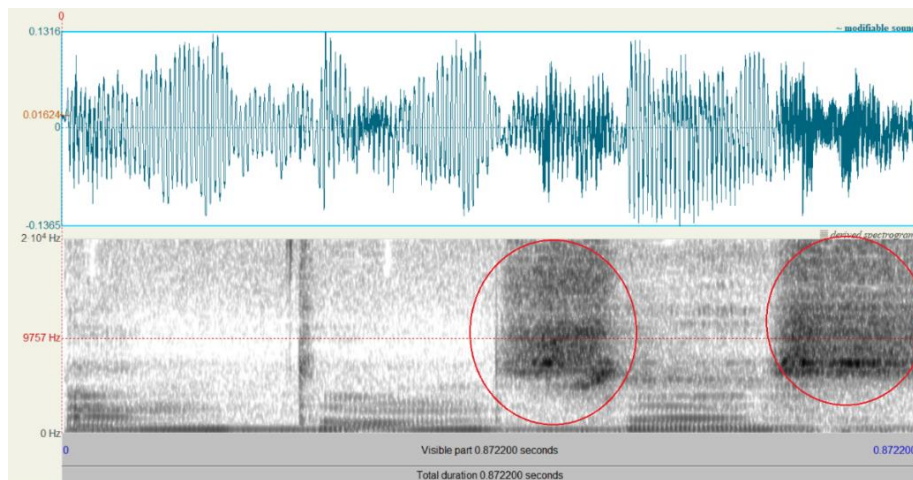
Mluvčí č. 17

U mluvčí č. 17 můžeme pozorovat poměrnou ustálenost systému *sesea*. Vyslovuje grafém *s* jako predorsoalveolární frikativu ve všech případech a také ve slovech *necesidad* [nesesi'dad], *zorro* ['soro], *cien* ['sjěn] a *zorros* ['soros]. Nicméně ve slově *entonces* [ẽɲ'tõntsɛs] se opět objevuje výslovnost afrikáty.

Mluvčí č. 18

Mluvčí č. 18 vyslovuje predorsoalveolární frikativu v místě grafému *s* a také v případě grafémů *c* a *z* ve slovech *necesidad* [nesesi'dad], *cien* ['sjěn] a *zorro* ['soro].

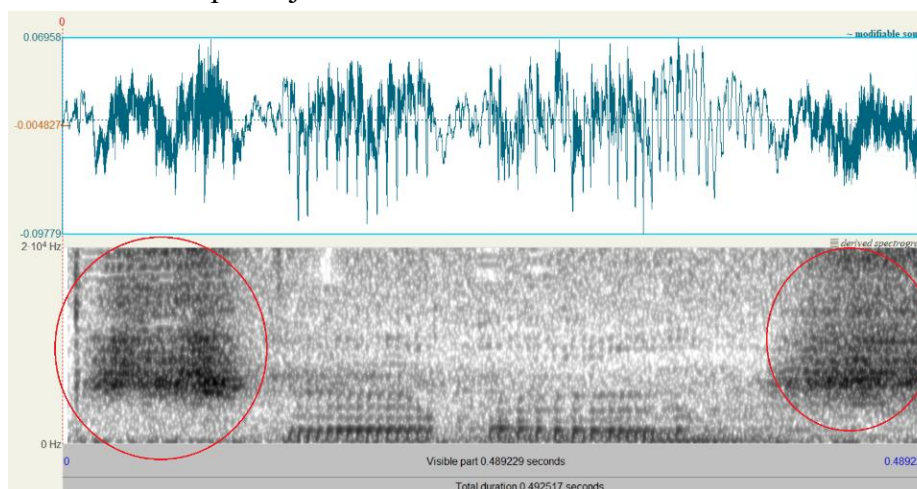
Naopak ve slově *entonces* [ɛ̃nˈtõ̃ntsɛs] vyslovuje afrikátu a ve slově *zorros* [ˈzoros] znělou alveoláru. V následujícím spektrogramu můžeme vidět výslovnost slova *entonces* mluví č. 18, kde je znatelná krátká okluze při výslovnosti afrikáty a následně nepřetržité proudění zvuku u koncové frikativy.

Obrázek 23 Spektrogram a oscilogram výslovnosti slova *entonces* [ɛ̃nˈtõ̃ntsɛs] mluví č. 18

Mluví č. 19

U výslovnosti mluví č. 19 lze zaznamenat výslovnost predorsoalveolární frikativy ve slovech *necesidad* [nesesiˈdad] a *cien* [ˈsjɛ̃n]. Mluví však vyslovuje afrikátu v místě grafému *z* ve slovech *zorro* [ˈt̪soro] a *zorros* [ˈt̪soros] a také v případě grafému *c* ve slově *entonces* [ɛ̃nˈtõ̃ntsɛs]. Níže přikládáme spektrogram výslovnosti slova *zorros* mluví č. 19, který zobrazuje krátkou okluzi při výslovnosti začáteční afrikáty a neustálé proudění vzduchu korespondující s koncovou alveolární frikativou.

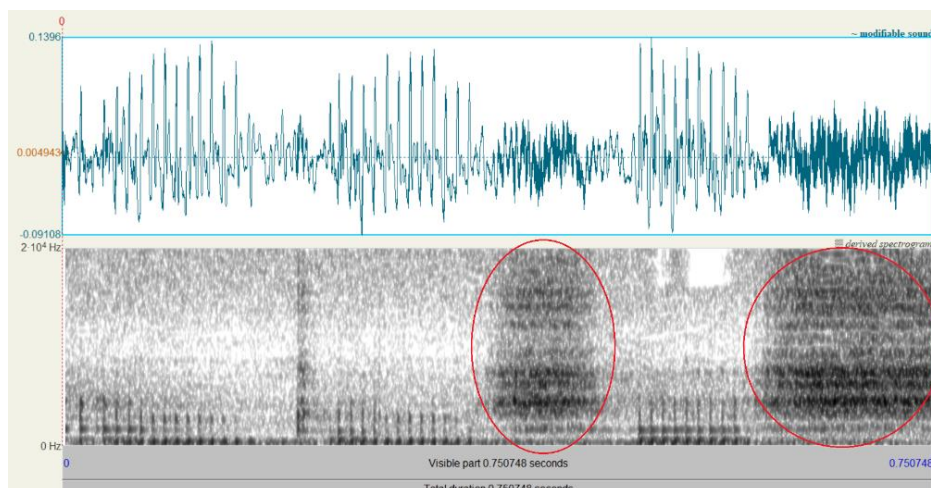

Obrázek 24 Spektrogram a oscilogram výslovnosti slova *zorros* [ˈt̪soros] mluví č. 19

Mluví č. 20

Mluví č. 20 vyslovuje grafém *s* jako predorsoalveolární frikativu, stejně tak i grafém *c* ve slovech *necesidad* [nesesiˈdad], *cien* [ˈsjɛ̃n] a oproti předchozím mluvčím

i ve slově *entonces* [ɛ̃nˈtõnses]. Ve slovech *zorro* ['zoro] a *zorros* ['zoros] však artikuluje znělou alveoláru. Pro porovnání s předchozími mluvčími přikládáme spektrogram výslovnosti slova *entonces* mluvčím č. 20, který zobrazuje nepřetržitý šum bez okluze v případech obou frikativ.

Obrázek 25 Spektrogram a oscilogram výslovnosti slova *entonces* [ɛ̃nˈtõnses] mluvčím č. 20

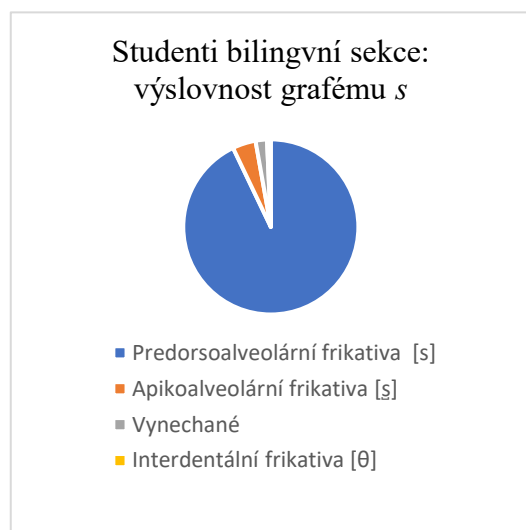
7.4 Celkové výsledky výzkumu

Pokud jde o celkovou promluvu mluvčích, můžeme konstatovat, že pouze tři mluvčí z bilingvní sekce dosáhli konzistence v jednom systému bez výslovnosti chybných hlásek. Konkrétně se jedná o mluvčí č. 1 a 8 používající rozlišující systém a mluvčí č. 2 užívající systém *sesea*. Nicméně u mluvčích č. 1 a 8 jsme zaznamenali výslovnost predorsoalveolární frikativy v rámci rozlišujícího systému, což není obvyklé, nemůžeme tedy hovořit o stoprocentní ustálenosti. V promluvě ostatních mluvčích se vyskytla buď promíchanost tří výslovnostních jevů, nebo artikulace chybných hlásek v místě grafémů *c*, *z* a *s*. Vzhledem k jednotlivým odlišnostem výslovnosti těchto hlásek u každého mluvčího, analyzujeme jejich výslovnost v konkrétních slovech.

7.4.1 Výslovnost grafému *s*

U výslovnosti grafému *s* byla celková chybovost a rozdílnost ve výslovnosti mezi mluvčími velmi nízká, proto uvedeme celkové výsledky namísto analýzy každého slova zvlášť. U studentů bilingvní sekce byl grafém *s* vysloven v 92,9 % případů jako predorsoalveolární frikativa, ve 4,3 % případů jako apikoalveolární frikativa, ve 2,1 % případů vynechán v koncové pozici a v 0,7 % případů artikulován jako interdentální frikativa. Celková míra chyb při výslovnosti tohoto grafému tedy činí pouhých 0,7 %. K jediné chybě došlo u mluvčí č. 10, která vyslovila grafém *s* chybně jako interdentální

frikativu v rozlišujícím systému. U studentů studujících španělštinu mimo bilingvní sekci byl grafém *s* vysloven jako predorsoalveolární frikativa ve 100 % případů. Celková chybovost studentů při výslovnosti alveoláry je velmi nízká, nicméně je důležité zdůraznit, že tyto hodnoty nereflektují chybnou výslovnost predorsoalveolární varianty v rozlišujícím systému.

Graf 1

Graf 2

Výsledky ukazují, že ve velké většině mluvčí artikulovali predorsoalveolární frikativu, což je způsobeno tím, že v češtině se grafém *s* vyslovuje v podstatě stejně. Naopak apikoalveolární varianta, která se v češtině nevyskytuje, byla mluvčími vyslovena jen velmi zřídka a nebyla vždy zachována ani v rozlišujícím systému.

7.4.2 Výslovnost grafému *c*

Grafém *c* se ve vybraném úryvku nacházel celkem čtyřikrát ve slovech *necesidad*, (které se v textu objevuje dvakrát), *cien* a *entonces*. Artikulace grafému *c* byla různá u jednotlivých mluvčích v konkrétních slovech, a proto níže analyzujeme každé slovo zvlášť.

Výslovnost grafému *c* ve slově *necesidad* (první v pořadí)

Studenti bilingvní sekce vyslovili grafém *c* ve třech případech jako interdentalní frikativu a sedmkrát jako alveolární frikativu. Studenti studující španělštinu mimo bilingvní sekci artikulovali grafém *c* ve slově *necesidad* jako alveolární frikativu ve všech případech. K chybné výslovnosti tedy v tomto slově nedošlo u žádného mluvčího.

Graf 3

Graf 4

Výslovnost grafému *c* ve slově *cien*

U výslovnosti grafému *c* ve slově *cien* došlo k identickým výsledkům jako u předchozího slova: tři studenti bilingvní sekce vyslovili grafém *c* jako interdentalní frikativu, naopak sedm studentů jako alveoláru. V případě druhé skupiny byla alveolára vyslovena opět ve všech případech.

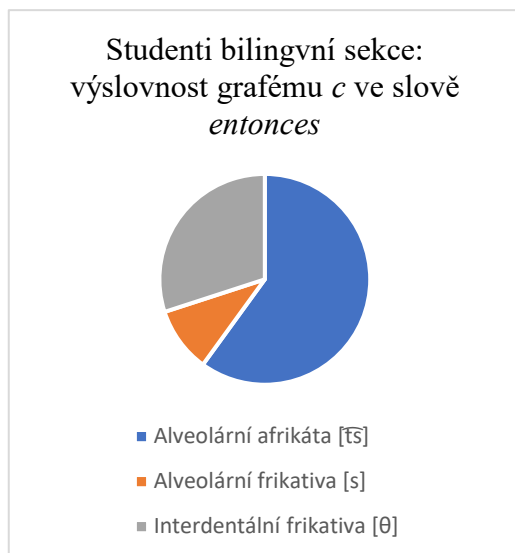
Graf 5

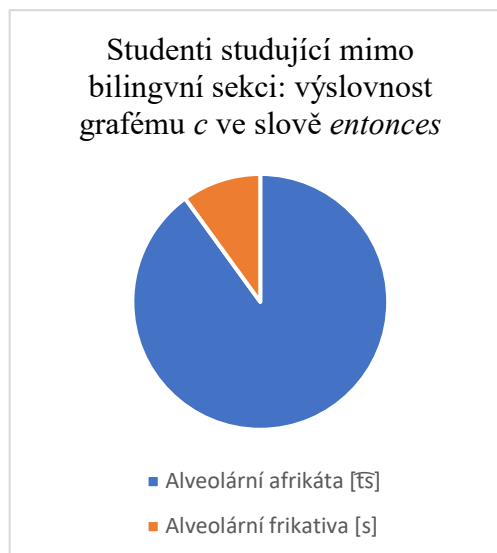
Graf 6

Výslovnost grafému *c* ve slově *entonces*

Na rozdíl od dvou předchozích slov, grafém *c* ve slově *entonces* vykazoval u mluvčích větší variabilitu. Studenti bilingvní sekce vyslovili v tomto slově grafém *c* ve třech případech jako interdentalní frikativu, jednou jako alveolární frikativu a šestkrát jako neznělou alveolární afrikátu. V případě druhé skupiny studentů byla afrikáta vyslovena dokonce v devíti případech, u jednoho mluvčího se objevila alveolární frikativa. Grafém *c* byl tedy chybně artikulován šesti mluvčími bilingvní sekce a devíti mluvčími studujícími mimo bilingvní sekci.

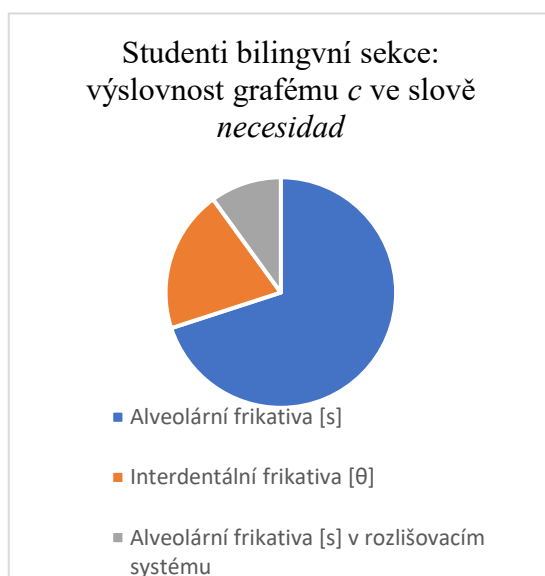
Graf 7

Graf 8

Výslovnost grafému *c* ve slově *necesidad* (druhé v pořadí)

Výslovnost *c* ve slově *necesidad* nacházející, se v úryvku jako druhé ukázala podobné výsledky jako v prvním případě. Studenti bilingvní sekce artikulovali tento grafém dvakrát jako interdentální frikativu, sedmkrát jako alveolární frikativu a v jednom případě chybně jako alveolární frikativu u mluvčí č. 10, která používá rozlišující systém. U studentů mimo bilingvní sekci byl grafém *s* vysloven jako alveolární frikativa ve všech případech. K chybné výslovnosti tedy došlo pouze u jedné mluvčí bilingvní sekce. Nicméně u studentů studujících mimo bilingvní sekci se výslovnost interdentály v tomto slově nevyskytla, proto nelze výsledky zcela objektivně vyhodnotit.

Graf 9

Graf 10

V případě výslovnosti grafému *c* můžeme pozorovat, že studenti bilingvní sekce chybovali o něco méně než studenti mimo ni. To je patrné zejména u výslovnosti slova *entonces*, ve kterém mluvčí často vyslovovali grafém *c* jako alveolární afrikátu, tedy tak, jak bychom tento grafém artikulovali v češtině. U slov *cien* a *necesidad* se u většiny studentů objevuje alveolární frikativa *z* důvodu neexistence interdentály v češtině. Nicméně interdentální frikativa, jejíž výslovnost je pro české mluvčí obvykle problematická, se vyskytla o něco častěji u studentů bilingvní sekce.

7.4.3 Výslovnost grafému *z*

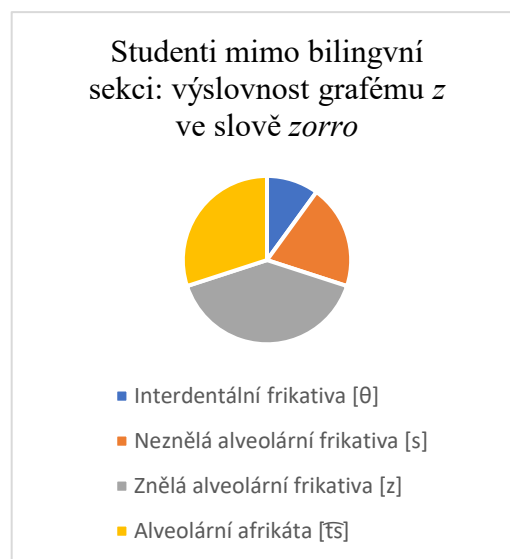
Grafém *z* se v textu nacházel celkem dvakrát, konkrétně ve slovech *zorro* a *zorros*. Jelikož artikulace grafému *z* v těchto slovech byla u studentů různá, analyzujeme obě slova zvlášť.

Výslovnost grafému *z* ve slově *zorro*

Grafém *z* ve slově *zorro* byl artikulován mluvčími čtyřmi způsoby. Studenti bilingvní sekce ho vyslovili čtyřikrát jako interdentální frikativu, třikrát jako neznělou alveolární afrikátu, jednou jako znělou alveolární frikativu a dvakrát jako neznělou alveolární afrikátu. Ve druhé skupině mluvčích byl grafém *z* ve slově *zorro* artikulován jednou jako interdentála, dvakrát jako neznělá alveolární frikativa, čtyřikrát jako znělá alveolární frikativa a třikrát jako afrikáta. K chybné výslovnosti grafému *z* v tomto slově tedy došlo u tří studentů v bilingvní sekci a u sedmi studentů studujících mimo ni.

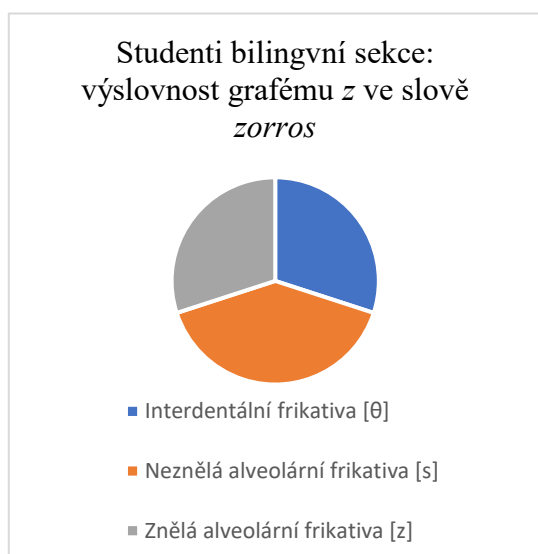
Graf 11

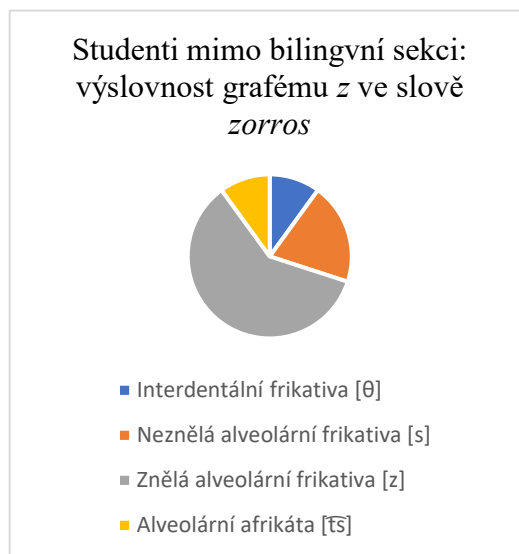
Graf 12

Výslovnost grafému z ve slově zorros

I ve slově *zorros* byl grafém *z* mluvčími artikulován čtyřmi různými způsoby. Studenty bilingvní sekce byl artikulován třikrát jako interdentalní frikativa, čtyřikrát jako neznělá alveolární frikativa a třikrát jako znělá alveolární frikativa. Jeden student druhé skupiny vyslovil interdentalu, dva studenti neznělou alveolární frikativu, šest studentů znělou alveolární frikativu a jeden mluvčí neznělou alveolární afrikátu. Stejně jako u předchozího příkladu, k chybné výslovnosti grafému *z* ve slově *zorros* došlo u tří studentů bilingvní sekce a v případě sedmi mluvčích studujících mimo bilingvní sekci.

Graf 13

Graf 14

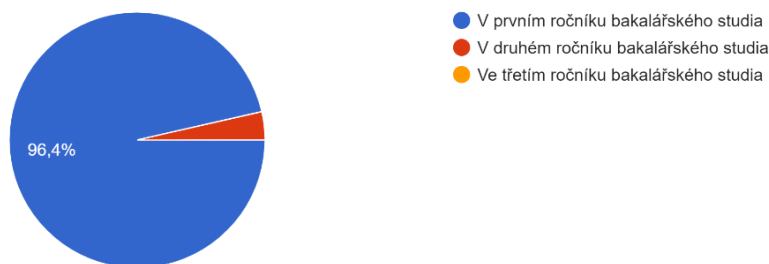
I v případě grafému *z* výsledky ukazují, že mnoho mluvčích artikuluje hlásky, které se vyskytují v češtině, ale ve španělštině s grafémem *z* nekorrespondují. Přesto u studentů bilingvní sekce byla zaznamenána častější výslovnost interdentalu a nižší chybovost oproti studentům studujících španělštinu mimo bilingvní sekci.

7.5 Analýza odpovědí na dotazník vyplněný vysokoškolskými studenty

Druhá část výzkumu se zaměřuje na analýzu odpovědí vysokoškolských studentů na dotazník obsahující sedm otázek. Cílem dotazníku je získat informace o jejich předchozím studiu, zejména o tom, zda byli informováni o výslovnostních jevech rozlišující systém, *seseo* a *ceceo* před zahájením studia na vysoké škole. Předpokládáme, že u respondentů docházelo k neinformovanosti o těchto výslovnostních jevech během jejich předchozího studia. Dotazník vyplnilo celkem 28 respondentů, z nichž 27 studuje v prvním ročníku a jeden ve druhém ročníku bakalářského stupně.

V kterém ročníku na JU momentálně studujete?

28 odpovědí

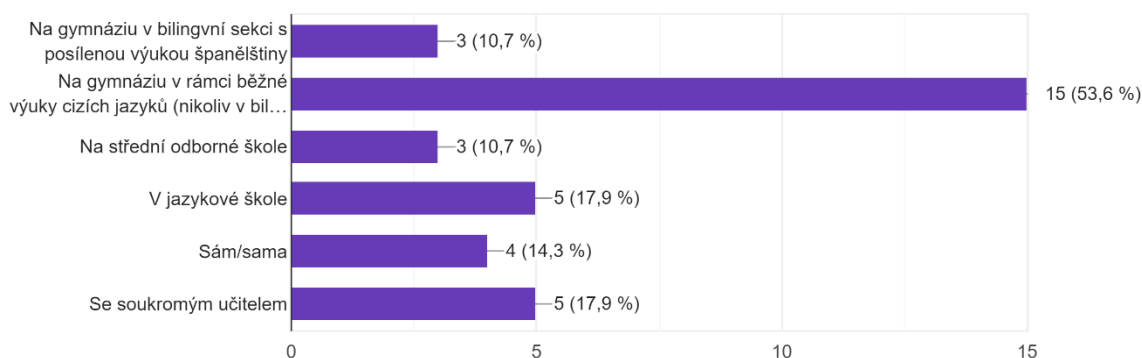

Graf 15

Následující otázka měla za úkol zjistit, jak a kde získali respondenti znalost španělštiny před nástupem na vysokou školu. Odpovědi byly rozmanité, ale více než polovina studentů se učila španělštinu na gymnáziu v rámci běžné výuky cizích jazyků (nikoliv v bilingvní sekci). Zbytek studentů studoval španělštinu na gymnáziu v bilingvní sekci, na střední odborné škole, v jazykové škole a samostatně. Z toho vyplývá, že všichni respondenti dosáhli minimálně úrovně A2 po dokončení předchozího studia. U studentů gymnázia mimo bilingvní sekci předpokládáme podle RVP dosažení úrovně B1, zatímco u studentů bilingvní sekce se předpokládá úroveň C1 na konci studia.

Kde jste studoval/a španělštinu před nástupem na JU?

28 odpovědí

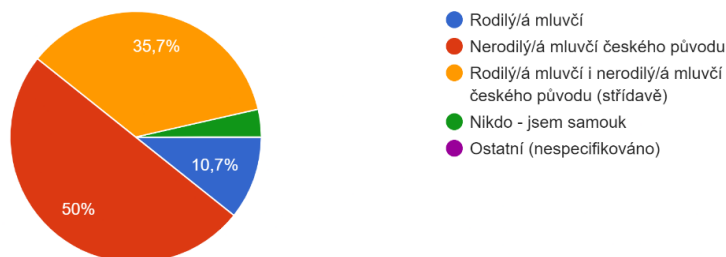

Graf 16

Další otázka se zaměřovala na to, zda respondenti měli výuku španělštiny s českým učitelem, rodilým mluvčím nebo s oběma. Z odpovědí vyplývá, že polovina studentů měla výuku pouze s českým učitelem. Naopak 35,7 % respondentů mělo výuku jak s českým, tak s rodilým mluvčím, zatímco 10,7 % mělo výuku pouze s rodilým mluvčím. Z toho můžeme usoudit, že polovina studentů se španělštinu učila výhradně s českým mluvčím, zatímco necelá polovina měla možnost se učit i s rodilým mluvčím.

Kdo byl Vaší/m vyučující/m španělštiny?

28 odpovědí

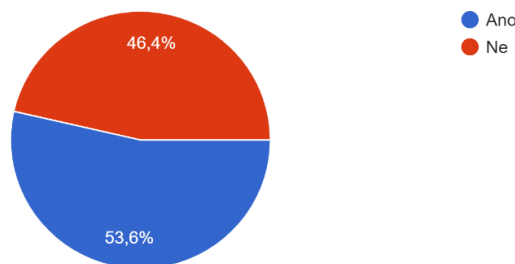
Graf 17

Další otázka v dotazníku se zaměřovala na to, z jakých oblastí pocházeli rodilí mluvčí, kteří respondenty vyučovali. Z oblastí, kde se používá rozlišující systém, vyučovalo studenty celkem jedenáct učitelů. Konkrétně byl šestkrát uveden Madrid, dvakrát sever Španělska, jednou Mallorca, jednou Salamanca a jednou střed Španělska. Dvakrát byla uvedena i oblast jihu Španělska a jednou pouze Španělsko, v tomto případě si tedy nemůžeme být jistí, který ze tří systémů vyučující používal. Z oblastí, kde je rozšířené *seseo*, vyučovalo respondenty celkem osm učitelů. Bylo zmíněno třikrát Mexiko, dvakrát Peru, jednou Venezuela, jednou Kanárské ostrovy a jednou Peru nebo Chile.

Dalšími třemi otázkami dotazník zjišťoval informovanost respondentů o výslovnostních jevech rozlišující systém, *seseo* a *ceceo* před jejich studiem na vysoké škole. Z odpovědí vyplynulo, že o rozlišovacím systému bylo informováno celkem 53,6 % studentů, zatímco 46,4 % o něm informováno nebylo. O něco více než polovina studentů tedy byla s tímto systémem seznámena, což pravděpodobně souvisí s tím, že velká část jejich učitelů pocházela z oblastí, kde je tento systém rozšířený. Nicméně podstatná část respondentů nebyla během jejich studia o rozlišujícím systému informována.

Byl/a jste před studiem na JU informován/a o španělském výslovnostním jevu s názvem rozlišovací systém (distinción entre /θ/ y /s/)?

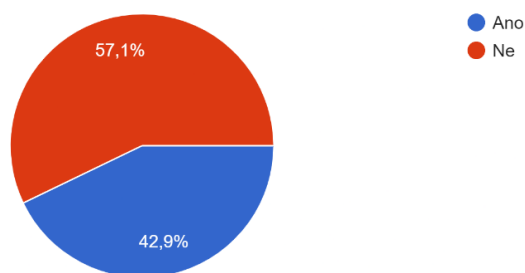
28 odpovědí

Graf 18

V případě *sesea* byla informovanost studentů o něco nižší, konkrétně 42,9 % z nich bylo se s tímto jevem seznámeno, zatímco 57,1 % nebylo. Méně než polovina respondentů tedy byla o *seseu* informována, pravděpodobně protože podstatná část jejich vyučujících pocházela z oblastí, kde je *seseo* rozšířené. Avšak většina respondentů s tímto výslovnostním jevem seznámena nebyla.

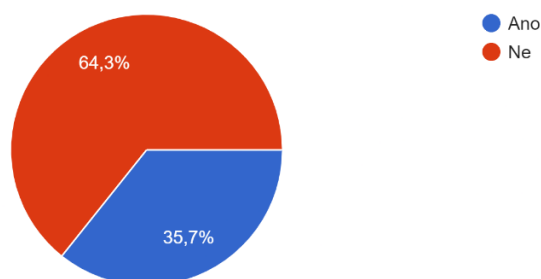
Byl/a jste před studiem na JU informován/a o španělském výslovnostním jevu s názvem *seseo*?
28 odpovědí

Graf 19

V případě *cecea* byla informovanost respondentů během jejich předchozího studia nejnižší. Konkrétně bylo s tímto jevem seznámeno pouze 35,7 % respondentů, zatímco 64,3 % z nich o něm informováno nebylo. Tyto výsledky jsou pravděpodobně spjaté s tím, že nejspíše žádný z jejich vyučujících nepoužíval systém *cecea*.

Byl/a jste před studiem na JU informován/a o španělském výslovnostním jevu s názvem *ceceo*?
28 odpovědí

Graf 20

Výsledky dotazníku ukazují, že největší část studentů byla během jejich předchozího studia informovaná o rozlišujícím systému, dále o *seseu* a nakonec o *ceceu*. Nicméně z odpovědí vyplývá, že poměrně velká část respondentů nebyla s těmito jevy seznámena. Navíc je možné, že někteří respondenti své odpovědi v dotazníku vylepšovali. V předchozí části výzkumu jsme ukázali, že výslovnost grafémů *c*, *z* a *s* ve španělštině může být ovlivněna interferencí mateřského jazyka studentů. Z výsledků tohoto dotazníku vyplývá, že jejich výslovnost může být také ovlivněna jejich nedostatečnou informovaností o výslovnostních jevech, které jsou s artikulací těchto grafémů spjaté.

7.6 Závěr výzkumu

Výsledky první části výzkumu potvrdily hypotézu, že ve španělské výslovnosti českých studentů se vyskytuje interference z jejich mateřského jazyka, přičemž tato interference byla patrnější u studentů studujících mimo bilingvní sekci. V obou skupinách studentů převládala artikulace alveolární frikativy místo interdentalní frikativy, což je dáno přítomností alveoláry, a naopak neexistencí interdentaly v češtině. Studenti dále často artikulovali hlásky, které ve španělštině neodpovídají grafémům *c* a *z*. V místě těchto grafémů používali alveolární afrikátu [ts̺] a znělou alveolární frikativu [z], které v češtině s těmito grafémy naopak korespondují.

Výsledky výzkumu dále ukazují, že celková výslovnost interdentaly a používání rozlišujícího systému nebylo příliš časté ani v případě studentů bilingvní sekce, i přesto, že je jejich učitel španělštiny původem z Valencie a vyučuje tedy varietu španělštiny s rozlišujícím systémem. To potvrzuje fakt, že častější výslovnost alveoláry u studentů není dána jejich preferencí jedné z variet španělštiny používající *seseo*, ale spíše obtížností při výslovnosti interdentaly a nedostatečnou informovaností o rozlišujícím systému. To může vést k neustálenosti v jejich varietě španělštiny.

V případě studentů studujících mimo bilingvní sekci, kteří se momentálně nachází přibližně mezi úrovněmi A1 a A2, je silná interference výslovnosti mateřského jazyka podle deskriptorů SERR běžná. Nicméně kurikulární plán Instituto Cervantes stanovuje, že uživatelé jazyka by od začátku měli být seznámeni se správnou španělskou výslovností. U studentů studujících mimo bilingvní sekci není jejich dostatečné povědomí o správné španělské výslovnosti jisté, neboť v případě jejich dostatečné informovanosti by byla interference pravděpodobně nižší.

U většiny studentů bilingvní sekce, kteří by se aktuálně měli nacházet minimálně na pomezí úrovně B2 a C1, můžeme konstatovat, že jejich úroveň výslovnosti neodpovídá deskriptorům SERR. Podle těchto deskriptorů uživatel jazyka na úrovních B2 a C1 dokáže artikulovat téměř všechny zvuky cílového jazyka, a ačkoliv se v jeho výslovnosti může vyskytnout vliv mateřského jazyka, tyto chyby mají však malý nebo žádný vliv na srozumitelnost a uživatel jazyka je obvykle schopen sám sebe opravit v případě výrazných výslovnostních chyb.

Druhá část výzkumu byla zaměřena na analýzu dotazníkových odpovědí, které zjišťovaly informovanost vysokoškolských studentů o vybraných výslovnostních jevech

před jejich nástupem na vysokou školu. Výsledky potvrdily hypotézu o poměrně časté neinformovanosti studentů o těchto jevech během jejich předchozího studia. Tato skutečnost je v rozporu s kurikulárním plánem Instituto Cervantes, který klade důraz na informovanost uživatelů jazyka o výslovnostních jevech již od počátku studia.

Z odpovědí studentů vyplynulo, že většina z nich měla na konci předchozího studia dosáhnout minimálně úrovně A2. Více než polovina respondentů na gymnáziích mimo bilingvní sekci měla dle RVP dosáhnout úrovně B1 a menší část respondentů bilingvní sekce pak úrovně C1. Skutečnost, že poměrně velká část studentů nebyla informována o realizačních fenoménech, neodpovídá ani minimálním výslovnostním dovednostem stanoveným Instituto Cervantes. Kurikulární plán totiž stanovuje obeznámenost mluvčího s rozlišujícím systémem a *seseem* již na úrovních A1 a A2. V případě povědomosti o systému *cecea* je ovšem situace odlišná, jelikož je součástí minimálních výslovnostních dovedností až na úrovni C1, které dosáhla jen malá část respondentů.

Z výzkumu tedy vyplynulo, že výslovnost grafémů *c*, *z* a *s* může být pro české studenty obtížná a mohou u ní často chybovat z důvodu interference české výslovnosti. Dále se ukázalo, že dalším problémem, který může ovlivnit výslovnost studentů, je jejich nedostatečné povědomí o výslovnostních variantách těchto grafémů. To může vést k neustálenosti výslovnosti studentů a častým výslovnostním chybám.

8 Korektivní fonetická cvičení zaměřená na grafémy *c*, *z* a *s* ve španělštině

Jak jsme již vysvětlili, studenti by měli od začátku studia jazyka získat povědomí o správné španělské výslovnosti, aby se mohli co nejdříve adaptovat na španělský fonetický systém. Na výslovnost grafémů *c*, *z* a *s* by při výuce španělštiny měl být rozhodně kladen důraz, jelikož předchozí výzkum ukázal, že jejich výslovnost je pro české studenty často problematická. Nicméně pokud mají studenti v cizím jazyce již zafixované výslovnostní chyby, k odstranění těchto chyb mohou pomoci korektivní fonetická cvičení, která uvedeme v této části. Korektivní cvičení vychází z prací autorů Sáncheze a Matilly (1974) a Rodríguezze Prieta (2015).

Po důkladném vysvětlení artikulace frikativních fonémů /s/ a /θ/ včetně jejich alofonických variant a po seznámení studentů s realizačními fenomény a oblastmi jejich

užití doporučujeme do výuky zařadit následující cvičení. Tato cvičení jsou navržena tak, aby mluvčím pomohla procvičit artikulaci frikativních fonémů (a jejich alofonů), posílit povědomí o grafémech, které tyto fonémy reprezentují a zároveň upevnit studentovo povědomí o výslovnostních jevech rozlišující systém, *seseo* a *ceceo*.

První cvičení spočívá v přečtení krátkých slov obsahujících neznělou alveolární frikativu v různých pozicích. Slova lze přečíst i s oběma hlavními variantami fonému /s/, apikoalveolární a predorsoalveolární frikativou, pro procvičení jejich artikulace. Pro lepší pochopení systému *ceceo* je užitečné přečíst v následujících slovech grafém *s* jako interdentalní frikativu (Sánchez, Matilla, 1974: 49).

casa	saber	huésped
buscar	hasta	dudoso
división	consonante	siempre

Další cvičení se zaměřuje na výslovnost aspirovaného a vynechaného fonému /s/ na konci slabik slov. Po podrobném vysvětlení aspirace a vynechávání koncového /s/ a seznámení s oblastmi, kde k těmto jevům dochází, doporučujeme přečíst tato slova s aspirovaným a vynechaným koncovým /s/ pro lepší upevnění znalostí o těchto jevech. Cvičení zahrnuje i grafém *z* k přečtení jako aspirované či vynechané /s/. V tomto případě je nutné vysvětlit, že k aspiraci nebo vynechávání v místě tohoto grafému může docházet jen v systému *seseo* (Rodríguez Prieto, 2015, online), (Sánchez, Matilla, 1974: 47, 50).

hechos	estos temas	desde luego
es bueno	sospechar	paz
nuez	voz	izquierda

Následující cvičení pomůže mluvčím uvědomit si existenci znělé alveolární frikativy před znělou souhláskou (Rodríguez Prieto, 2015, online), (Sánchez, Matilla, 1974: 47, 50).

des <u>d</u> e	is <u>l</u> a	mis <u>m</u> o
es <u>b</u> elto	es <u>g</u> rima	es <u>m</u> ero
es <u>b</u> ueno	des <u>d</u> én	sus <u>l</u> abios

Následující cvičení obsahuje krátké věty, ve kterých se vyskytuje jak neznělá alveolární frikativa, tak znělá alveolární frikativa v případě grafému *s*. Cvičení má za úkol pomoci mluvčím rozlišit v jakých pozicích se tyto dvě hlásky vyslovují (Sánchez, Matilla, 1974: 47, 50).

Sus besos me saben a miel.

El sábado saldremos juntos.

No salíamos de nuestros asombros.

Tiene miles de pesetas escondidas en su casa.

¿Es posible que no hayas llegado?

V dalším cvičení se zaměříme na procvičení artikulace interdentální frikativy /θ/ a uvědomění si, v jakých případech se vyslovuje. Pro lepší porozumění realizačním fenoménům doporučujeme přečíst daná slova jak v rozlišujícím systému, tak i v systému *sesea* a *cecea* (Sánchez, Matilla, 1974: 47).

cenicero	zapato	nuez
quince	negocio	alzar
convicción	ascensor	zumo

Následující cvičení obsahuje několik minimálních párů, které vznikají v důsledku opozice mezi interdentalou a alveolárou v rozlišujícím systému. Navrhujeme dvojici slov přečíst v tomto systému pro uvědomění si opozice mezi těmito dvěma fonémy a také v systému *sesea* a *cecea* pro lepší pochopení neutralizace (zániku opozice mezi /θ/ a /s/) (Sánchez, Matilla, 1974: 51).

casa – caza	caso – cazo	rosa – roza
coser – cocer	poso – pozo	rasa – raza
corso – corzo	seno – ceno	asar – azar

Poslední cvičení zahrnuje několik krátkých vět s grafémy *c*, *z* a *s* v různých pozicích. Věty mohou být přečteny jak v rozlišujícím systému, tak v systému *sesea* a *cecea* pro lepší porozumění výslovnosti v každém systému (Sánchez, Matilla, 1974: 50).

Los avances contra la corrupción son insuficientes.

Doce adolescentes asiáticas exigen justicia.

El cielo en diciembre suele ser muy azul.

Quizá pueda salir a cazar.

Cualquier celebración en esta zona es perjudicial.

De cada cien personas sólo cinco son necios.

Un corazón cerrado no es un corazón gozoso.

Závěr

Tato práce si kladla za cíl identifikovat časté chyby, se kterými se čeští studenti potýkají při výslovnosti grafémů *c*, *z* a *s* ve španělštině. Pro zjištění těchto chyb byla analyzována výslovnost deseti pokročilých studentů gymnázia studujících španělštinu v bilingvní sekci a také deseti mírně pokročilých studentů studujících mimo bilingvní sekci.

Výzkum ukázal, že kvůli interferenci české výslovnosti do španělské mají čeští mluvčí problém s artikulací interdentální frikativy a velká část z nich nepoužívá rozlišující systém, přestože je tento systém používán jejich učiteli španělštiny. Dále se ukázalo, že vlivem češtiny studenti často vyslovují chybné hlásky v místě grafémů *c*, *z* a *s* ve španělštině. Z výzkumu dále vyplynulo, že úroveň výslovnosti některých studentů neodpovídá deskriptorům podle SERR, kterými se v České republice řídí RVP.

Dále bylo pomocí dotazníku vyplněných českými vysokoškolskými studenty zjištěno, že velká část z nich se během jejich předchozího studia nesešla s výslovnostními jevy rozlišující systém, *seseo* a *ceceo*, což neodpovídá požadavkům kurikulárního plánu Instituto Cervantes. To vedlo k závěru, že výslovnost studentů není ovlivněna pouze jejich mateřským jazykem, ale i jejich nedostatečnou informovaností o správné španělské výslovnosti, což naznačuje nedostatečnou výuku výslovnosti na českých školách.

Na závěr bychom dodali, že práce byla zaměřena pouze na jednu výslovnostní charakteristiku španělské výslovnosti českých mluvčích. Nicméně pořízené zvukové záznamy obsahují i další výslovnostní rysy, které rozhodně poskytují další prostor pro vědeckou činnost. Věříme, že tato práce bude užitečná pro studenty a učitele španělštiny v České republice a pomůže začlenit pravidelnou výuku výslovnosti do běžné výuky španělštiny.

Resumen

La problemática de la enseñanza de la pronunciación española: pronunciación de fricativas por los estudiantes checos

La presente tesis del grado investiga la problemática de la enseñanza de la pronunciación española en la educación secundaria de la República Checa. Se centra especialmente en la pronunciación de los grafemas *c* (ante vocales *e, i*), *z* y *s* en español, y en los fenómenos relacionados: la distinción entre /θ/ y /s/, el *seseo* y el *ceceo*.

Este fenómeno fue elegido por varias razones. Primero, por la inexistencia de la fricativa interdental en checo, lo que puede dificultar su articulación por parte de estudiantes checos. Segundo, los grafemas *c, z* y *s* presentan fonemas distintos en checo que en español, lo que puede llevar a errores de pronunciación por parte de los estudiantes. Tercero, estos grafemas presentan tres variedades de pronunciación en español, de las cuales los estudiantes no son conscientes si no reciben información adecuada. La tesis tenía como objetivo identificar los errores comunes de pronunciación que cometen los estudiantes checos en el fenómeno elegido, descubrir las causas de estos errores y plantear estrategias para prevenir y eliminarlos.

En la parte introductoria se expuso la articulación correcta de los fonemas y alófonos que representan los grafemas *c* (ante vocales *e, i*), *z* y *s* en español dentro de cada fenómeno. Más tarde se examinaron diferentes niveles de pronunciación del Marco Común Europeo de Referencia para las lenguas (MCER) que siguen los documentos curriculares de la educación secundaria en la República Checa. También se explicaron los requisitos establecidos en el Plan Curricular del Instituto Cervantes relacionados con la pronunciación.

A continuación, se realizó un análisis de la pronunciación de veinte hablantes de dos diferentes clases en un instituto checo. La primera clase estaba compuesta por estudiantes en la sección bilingüe que tienen clases intensivas de español con profesores nativos y tienen un nivel B2-C1 en el momento de estudio. El segundo grupo estaba formado por estudiantes que estudian español fuera de la sección bilingüe y que se encontraban entre niveles A1 y A2.

Para analizar la pronunciación de los estudiantes se seleccionó un breve texto narrativo que consistió en dos oraciones simples y se grabó el discurso oral de cada

estudiante. Su pronunciación se representó mediante la transcripción fonética y, en algunos casos, también con la ayuda del espectrograma y oscilograma. Partíamos de la hipótesis de que la pronunciación de los estudiantes estaría interferida por el checo, y que estas interferencias serían más frecuentes en aquellos que estudian fuera de la sección bilingüe. Esta hipótesis se confirmó con los resultados obtenidos: los estudiantes no tuvieron dificultades para pronunciar la fricativa alveolar /s/ en el lugar correspondiente al grafema *s*, con solo un 0,7 % de errores en su pronunciación, ya que este fonema existe en checo. Sin embargo, la articulación de la fricativa interdental les resultó más compleja en el caso de los grafemas *c* y *z*. Un ejemplo de ello fue la pronunciación de la palabra *necesidad*, donde todos los estudiantes fuera de la sección bilingüe pronunciaron la fricativa alveolar en el lugar correspondiente al grafema *c*, mientras que los estudiantes de la sección bilingüe la pronunciaron en un 70 % de los casos.

Los resultados también mostraron que, debido a la interferencia de la pronunciación checa, los hablantes pronunciaron fonemas incorrectos que están presentes en checo, pero no corresponden con los grafemas *c*, *z* y *s* en español. Esto se observó claramente en la pronunciación de la palabra *entonces*, donde el grafema *c* fue articulado como africada alveolar sorda /tʃ/ por el 60 % de estudiantes de la sección bilingüe y por el 90 % del segundo grupo. En la pronunciación de palabras *zorro* y *zorros*, el grafema *z* fue pronunciado erróneamente como africada alveolar sorda /tʃ/ o como fricativa alveolar sonora /z/ por el 30 % de los estudiantes de la sección bilingüe y por el 70 % de los estudiantes del segundo grupo.

A partir de los resultados también concluimos que los estudiantes de la sección bilingüe cometieron menos errores de pronunciación. Sin embargo, teniendo en cuenta que su profesor es de Valencia y, por lo tanto, enseña una variedad de español que usa la distinción entre /θ/ y /s/, no se observó un uso frecuente de la fricativa interdental en su habla. Esto confirma el hecho de que los estudiantes checos no articulan la fricativa alveolar en el lugar correspondiente a los grafemas *c*, *z* y *s* por su preferencia de una de las variedades del español que emplea el *seseo*, sino por la dificultad que tienen al pronunciar la fricativa interdental o por la falta de información sobre la distinción entre /θ/ y /s/, lo que puede generar inestabilidad en su variedad de español.

Al comparar los resultados con los niveles de pronunciación establecidos por el MCER, se observó que la pronunciación de los estudiantes que estudian fuera de la sección bilingüe corresponde con los descriptores de los niveles A1 y A2. En estos niveles, la pronunciación del hablante está notablemente afectada por otras lenguas que habla. Sin embargo, la pronunciación de la mayoría de los estudiantes de la sección bilingüe no corresponde con los descriptores de los niveles B2 y C1 del MCER. Según estos descriptores, un hablante de estos niveles es capaz de articular casi todos los sonidos del idioma. Aunque pueda haber influencia de la pronunciación del idioma materno, estos errores tienen poco o ningún impacto en la comprensibilidad y el hablante generalmente es capaz de autocorregirse si pronuncia un sonido de manera notablemente incorrecta.

Otra parte de la investigación consistió en el análisis de respuestas de 28 estudiantes universitarios a un cuestionario previamente preparado. El objetivo de este cuestionario fue obtener información sobre los estudios previos de los estudiantes, especialmente si habían sido informados sobre los fenómenos de pronunciación. Se partía de la hipótesis de que los encuestados no habían sido informados sobre estos fenómenos durante sus estudios previos. Esta hipótesis se confirmó con los siguientes resultados: el 46,4 % de todos los encuestados no fueron informados sobre la distinción entre /θ/ y /s/, el 57,1 % no lo fueron sobre el *seseo* y el 64,3 % sobre el *ceceo*. En base a estas respuestas se concluyó que la pronunciación de los estudiantes no solo se ve afectada por la influencia de su lengua materna, sino también por su desconocimiento de los fenómenos de pronunciación.

El hecho de que un número considerable de encuestados haya sido informado sobre estos fenómenos no coincide con los requisitos establecidos en el Plan Curricular del Instituto Cervantes. Este plan establece que los usuarios del español como lengua extranjera deben ser informados sobre la pronunciación correcta, incluyendo los fenómenos de pronunciación, desde el principio de sus estudios. Esto permite que los estudiantes puedan familiarizarse con el sistema fonético español lo antes posible, previniendo así la pronunciación incorrecta y su dificultad de eliminarla.

A parte de la integración de la enseñanza regular de la pronunciación desde el inicio del aprendizaje del idioma, la tesis también sugiere diversos ejercicios de corrección fonética que consisten en la lectura de varias palabras, frases u oraciones con los grafemas *c*, *z* y *s* que pueden servir a los estudiantes para practicar la articulación de

los fonemas fricativos. Estos ejercicios también pueden ser leídos en el contexto de los tres fenómenos para que los estudiantes refuercen su conocimiento de ellos.

En conclusión, es importante destacar que esta tesis se centró en una única característica fonética de la pronunciación española de los hablantes checos. No obstante, las grabaciones de audio recopiladas contienen otras características fonéticas que, sin duda, ofrecen un amplio margen para la investigación científica más amplia.

Seznam literatury

ACCIÓN EDUCATIVA EXTERIOR (AEE) (2022). *El mundo estudia español 2022. Edición especial. Décimo aniversario*. Unidad de Acción Educativa Exterior.

ANDIÓN HERRERO, María Antonieta (2008). Modelo, estándar y norma..., conceptos imprescindibles en el español L2/LE. *Revista española de lingüística aplicada*. r. 21, 9–26.

BADIOLA GONZÁLEZ, Javier (2020). Actitudes hacia las variedades diatópicas del español en Praga. *Perfiles, factores y contextos en la enseñanza y el aprendizaje de ELE/EL2*. 101–116.

BARTOŠ, Lubomír (1999). *Úvod do fonetiky, fonologie a pravopisu španělštiny*. Ostrava: Ostravská univerzita.

BEZLAJ, Metka a MUSULIN, Maška (2016). Percepción de las variedades del español por parte de los estudiantes de Lengua y Literaturas Hispánicas de la Universidad de Zagreb. *Verba hispanica*. r. 24, 87–108.

Centro Virtual Cervantes (2006). *Plan curricular del Instituto Cervantes. Niveles de referencia para el español*. [online]. [cit. 21. 2. 2024]. Dostupné z: https://cvc.cervantes.es/Ensenanza/Biblioteca_Ele/plan_curricular/indice.htm

Centro Virtual Cervantes (2021). *El español en la República Checa* [online]. [cit. 31. 1. 2023]. Dostupné z: https://cvc.cervantes.es/lengua/anuario/anuario_21/europa/chequia.htm#np1

CLEGG, J. Halvor a FAILS, Willis C. (2017). *Manual de fonética y fonología españolas*. New York: Routledge.

CORREA DUARTE, José Alejandro (2014). *Manual de análisis acústico del habla con Praat*. Bogotá: Instituto Caro y Cuervo.

ČERMÁK, Petr (2005). *Fonetika a fonologie současné španělštiny*. Praha: Karolinum.

ČERMÁK, Petr (2015). *Fonetika a fonologie současné španělštiny*. Praha: Karolinum. Třetí, přepracované vydání.

- ČERNIKOVSKÁ, Štěpánka a ČERMÁK Petr (2016). Rysy cizineckého přízvuku ve španělštině českých mluvčích. *Časopis pro moderní filologii*. r. 1., č. 98, 77–91.
- DE SAINT-EXUPÉRY, Antoine (2020). *El principito*. Freeditorial.
- DOKULIL, Miloš, HORÁLEK, Karel, KNAPPOVÁ, Miloslava a PETR, Jan (1986). *Mluvnice češtiny (1): Fonologie, morfologie a morfemika, tvoření slov*. Praha: Academia.
- DVOŘÁKOVÁ, Veronika (2017). Enseñar español en la República Checa. En M. C. Méndez Santos y M. M. Galindo Merino (Eds.). *Atlas del ELE. Geolingüística de la enseñanza del español en el mundo. Volumen I. Europa oriental* (123–137). Madrid: EnClaveELE.
- Council of Europe (2020). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume*. Council of Europe Publishing: Strasbourg.
- Edu.cz (2022). *Databáze RVP SOV od 1. 9. 2023* [online]. [cit. 9. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-stredniho-odborneho-vzdelavani-rvp-sov/databaze-vsech-rvp-sov-od-1-9-2023/>
- GARCÍA PLATERO, Juan Manuel (2011). El concepto de norma y el español meridional. El seseo y el ceceo. *Itinerarios: revista de estudios lingüísticos, literarios, históricos y antropológicos*. r. 13, 85–95.
- GÓMEZ TORREGO, Leonardo (2001). *Ortografía de uso del español actual*. Fuenlabrada (Madrid): Ediciones SM.
- GONZÁLEZ HERMOSO, Alfredo a ROMERO DUEÑAS, Carlos (2002). *Fonética, entonación y ortografía*. Madrid: Edelsa.
- KRÁLOVÁ-KULLOVÁ, Jana (1992). *Kapitoly ze zvukového rozboru španělštiny (na pozadí češtiny)*. Praha: Karolinum.
- KRČMOVÁ, Marie (2008). *Fonetika a fonologie*. Brno: Elportál.
- LLORÉNS LLORENS, Pablo (2020). Markéta y las sibilantes. Errores de la pronunciación de una estudiante checa de español y algunas posibilidades de corrección. *redELE: revista electrónica de didáctica del español lengua extranjera*. č. 32.

MÉNDEZ GARCÍA DE PAREDES, Elena (2021). Pluricentrismo y enseñanza de español lengua extranjera (ELE). Materiales para el contexto colombiano con el sello del Instituto Caro y Cuervo (ICC). *Rasal Lingüística*. r. 2023, č. 1.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2021). *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia (RVP G)*. Praha: MŠMT.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2021). *Rámcový vzdělávací program pro dvojjazyčná gymnázia (RVP DG)*. Praha: MŠMT.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2021). *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou (RVP GSP)*. Praha: MŠMT.

MORENO FERNÁNDEZ, Francisco (2001). Prototipos y prestigio en los modelos de español. *Carabela*. č. 50, 5–20.

Praat: doing phonetics by computer (2007). [online]. [cit. 24. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.fon.hum.uva.nl/praat/>

Real Academia Española y Asociación de Academias de la Lengua Española (2019). *Política panhispánica* [online]. [cit. 4. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.rae.es/la-institucion/politica-panhispanica>

Real Academia Española y Asociación de Academias de la Lengua Española (2023). *Diccionario panhispánico de dudas (DPD)* [online]. [cit. 7. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.rae.es/dpd/>

RODRÍGUEZ GARCÍA, Cristina (2013). La enseñanza del español en la República Checa. Problemas específicos. *redELE: revista electrónica de didáctica del español lengua extranjera*. č. 25.

RODRÍGUEZ GARCÍA, Cristina (2022). Los errores de pronunciación de aprendientes checos de ELE y su potencial pedagógico en la formación de profesores. *Doblete revista de lengua y literatura*. č. 8., 137–154.

RODRÍGUEZ PRIETO, Juan Pablo (2015). *Práctica de la pronunciación del español. Fonema /s/* [video]. [cit. 25. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=pmMmN1EZ5rk>

SABORIDO BELTRÁN, Mario (2022). Creencias y actitudes lingüísticas de estudiantes universitarios de ELE en Reino Unido hacia las variedades dialectales del español europeo: ceceo, seseo y distinción. Soler Montes, C., Diaz-Bravo, R., & Colomer i Dominguez, V. (Eds.), *Avances investigadores y pedagógicos sobre la enseñanza del español: aportes desde el contexto universitario británico* (109–128).

SÁNCHEZ, Aquilino a MATILLA, J. A. (1974). *Manual práctico de corrección fonética del español*. Sociedad General Española de Librería, S.A.: Madrid.

SVETZAROVÁ, Radka (2020). Reconocimiento de las variedades geográficas del español por parte de estudiantes de ELE de Eslovaquia, República Checa y Polonia. *EntreLinguas*. r. 6., č. 1., 120–140.

SVETZAROVÁ, Radka (2021). Creencias y actitudes de los jóvenes universitarios eslovacos, checos y polacos hacia el andaluz. *Philologia hispalensis*. r. 35, č. 1, 215–234.

Universidad de Sevilla (2021). *El español hablado en Andalucía* [online]. [cit. 12. 12. 2023]. Dostupné z: <https://grupo.us.es/ehandalucia/index.html>

Wikipedia the free encyclopedia (2023). *Seseo* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation. [cit. 7. 11. 2023]. Dostupné z: <https://es.wikipedia.org/wiki/Seseo>